

Opbouwwerk Brussel 66

Nieuws uit RisoBrussel

Juni 1999, jaargang 15, Driemaandelijks Informatieblad
V.u.: Daniël Alliot, Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel

Editoriaal

In diverse artistiek-sociale projecten vervullen opbouwworkers van RisoBrussel momenteel een brugfunctie tussen wijkbewoners en professionele kunstenaars. Toen enkele jaren geleden de Koning Boudewijnstichting in samenwerking met de vzw Kunst en Democratie de projectoproep Art23* lanceerde, moesten we vaststellen dat, een uitzondering daar-gelaten, de culturele invalshoek in het opbouwwerk onontgonnen terrein was. Immers, het opbouwwerk, schatplichtig aan zijn geloof in de maakbaarheid/veranderbaarheid van de samenleving, concentreert zich op sociale problemen en zet de vergadercultuur en het debat in het centrum van zijn methodiek.

Ofschoon het opbouwwerk zijn referentiepunt zoekt in de leefwereld van wijkbewoners en zijn respect belijdt voor hun mogelijkheden is paternalisme, weten wat best is voor hen, nooit veraf. Bovendien is het gevaar reëel dat de gehanteerde methodes toch niet zo perfect aansluiten bij hun leefwereld zodat ze afhaken. De kloof tussen zij die het goed en zij die het minder goed kunnen zeggen en dus de ongelijkheid neemt dan alleen maar toe.

In het opmerkelijk besluit van zijn studie „*Op afstand aangewezen. De toeëigening van de publieke ruimte: strategieën en opvattingen van bewoners in Oud-Molenbeek*” pleit Paul Blondeel in twee gevallen voor terughoudendheid van de kant van de opbouwworker. Een eerste waarin wijkbewoners de zekerheid hebben dat hun situatie als situatie gewoon niet te veranderen is „zolang ze wonen waar ze wonen, werken waar ze werken, zijn wie ze zijn”, een tweede waarin ze er baat bij hebben dat de ongewenste situatie blijft wat ze is, wanneer met andere woorden de status-quo voor hen voordeliger is.

Op het eerste zicht dreigt men hierdoor te belanden op het gevaarlijke pad van berusting en cynische medeplichtigheid aan het status-quo. Ook voor Paul Blondeel blijven externe impulsen en activering daarom belangrijk. Alleen lijkt het hem op zijn minst nuttig stil te staan bij de gedachte dat door enige terughoudendheid van buitenaf bewoners wellicht minder gekneld zullen geraken tussen de eigen doelstellingen en allerlei op hen afkomende integratie-, tewerkstellings- en andere sociale verplichtingen. De opbouwworker zou dan ook meer zijn maatschappelijke rol kunnen spelen die er in bestaat „aan te klagen eerder dan voort te helpen, woordvoerder te zijn eerder dan opvoeder”.

Uiteindelijk is dit een pleidooi om wat leeft aan de andere kant, in de wijken, zichtbaar te maken, een stem te geven, niet te bedelen onder het dominante spreken over hoe de wereld er uit hoort te zien.

Over de meerwaarde van artistiek-sociale projecten voor de sociale wijkontwikkeling en voor het opbouwwerk gaat de eerste bijdrage in dit nummer. Men zal er met een knipoog naar een citaat van regisseur Peter Sellars uit kunnen opmaken dat het opbouwwerk zich weliswaar concentreert op die mensen voor wie nog niet gesproken is en wier stem nog niet gehoord is, maar dat het nu doorheen het artistiek-sociale luistert op manieren waarop het vroeger niet heeft geluisterd. (ast)

Artistiek-sociale projecten en de link met het opbouwwerk

ART 23*

Het opbouwwerk streeft al geruime tijd naar een integrale aanpak van wijkontwikkeling. Projecten die sleutelen aan de verbetering van de leefomgeving situeren zich binnen RisoBrussel vooral in de sfeer van wonen, werken en welzijn. Toch is het aantal initiatieven dat vertrekt van een artistiek gegeven niet te onderschatten. In zes van de zeven territoria waar RisoBrussel werkzaam is, zijn opbouwwerkers op een of andere manier artistiek bezig. Vanwaar die plotse aandacht? Welke plaats kan het artistische bekleden in het ruimere kader van sociale wijkontwikkeling en hoe kan het zich inpassen in een integrale aanpak?

Het recht op cultuur

In 1994 werd op vraag van de federale regering het *Algemeen Verslag over de Armoede* opgesteld waarin getuigenissen en ervaringen van mensen die in armoede leven centraal stonden. In het hoofdstuk omtrent cultuur onderstreepten zij zelf hoe belangrijk het voor hen is om volwaardig aan cultuur te kunnen participeren. „*Cultuur is geen luxe. Het behoort wezenlijk tot het menselijk leven. De culturele armoede is wellicht de zwaarste vorm van uitsluiting. Men crepeert van eenzaamheid en verveling vooraleer te creperen van de honger.*”⁽¹⁾ Culturele uitsluiting werkt vaak door op andere levensdomeinen en wordt dan ook veel scherper aangevoeld dan puur economische uitsluiting. Economische armoede heeft betrekking op bezittingen en meer uitwendige aspecten van het leven, terwijl culturele armoede daarentegen precies het innerlijke van de mens raakt en zijn zelfwaarde en betekenis voor anderen aantast.

Eveneens in 1994 werd het recht op cultuur ingeschreven in de Belgische grondwet. In artikel 23 staat onder meer te lezen dat „ieder het recht heeft op culturele en maatschappelijke ontplooiing”. Het recht op cultuur is hier gekoppeld aan maatschappelijke ontplooiing of m.a.w. aan kansen die burgers in de samenleving moeten krijgen om hun stem te laten horen. Het streven naar meer zeggenschap van „zwakkere” bewoners en het aanzwengelen van een lokale vertooggemeenschap vormen

doelstellingen die ook het opbouwwerk niet vreemd zijn. Maar het is niet altijd even simpel. Opbouwworkers worden geconfronteerd met bewoners die forfait hebben gegeven aan onze verbale en meestal rationele cultuur. Vergaderen, overleg plegen, een hoorzitting bijwonen zijn technieken en methoden die vaak niet aan hen besteed zijn. Er is geen wederzijdse herkenbaarheid.

Foto: Karine Granger - Beursschouwburg

Bewoners worden niet serieus genomen en haken tenslotte af. Het gevoel geen stem te hebben wordt in het Algemeen Verslag over de Armoede dan ook omschreven als één van de ergste uitsluitings-mechanismen. Deelname aan cultuur en artistieke expressie zorgen voor een andere manier van zich uitdrukken, niet langer via woorden, maar met beelden, zang, dans, muziek,... kan gecommuniceerd worden wat anders onuitspreekbaar is. Bewoners krijgen een andere ‘taal’ aangereikt waarmee ze opnieuw de stem van de wijk kunnen vertolken doorheen muurschilderingen, video-projecties, straattheater, zelf ontworpen beeldende kunst, fotosessies, ...

In het opbouwwerk en aanverwante sectoren is er momenteel een tendens aanwezig om het culturele aspect niet langer links te laten liggen. Het artistieke wordt zelfs bewust aangeboord juist omdat van de positieve dynamiek die uitstraalt op deelnemers en toeschouwers. In de projectoproep ART23* kwam dit alles scherp tot uiting.

De meerwaarde van artistiek-sociale projecten

De projectoproep ART23* kwam niet zomaar uit de lucht gevallen. Vooreerst waren er de indringende getuigenissen over culturele uitsluiting in het Algemeen Verslag over de Armoede, maar ook de kunstenwereld zelf is zich de laatste jaren opnieuw gaan bezinnen over haar maatschappelijke verantwoordelijkheid. Na de golf van politiek correcte kunst in de jaren zeventig en het aanbidden van de „l'art pour l'art”-gedachte in de tachtiger jaren, beweegt de slinger zich nu weer in de richting van sociaal geëngageerde kunst. Een grote bezieler op dat vlak is de Amerikaanse regisseur Peter Sellars die het voor kunstenaars als een opdracht ziet „*onze activiteit te concentreren precies op die mensen voor wie nog niet gesproken is, wier stemmen nog niet gehoord zijn. Omdat het vinden van een stem het belangrijkste is dat op deze planeet kan gebeuren.*”⁽²⁾ Deze twee maatschappelijke gegevens, enerzijds de noodkreet uit het Algemeen Verslag over de Armoede en anderzijds de maatschappelijke beroering van de kunstenwereld, spoorden mooi samen. Het resultaat werd de projectoproep ART23*, verwijzend naar het gelijknamige grondwetsartikel.

In 1996 lanceerde de Koning Boudewijnstichting, in samenwerking met de vzw Kunst en Democratie,

een eerste projectoproep voor het programma ART23*. Bedoeling was projecten die een artistieke dimensie koppelen aan een proces van sociale integratie financieel te ondersteunen. Het werd een onverhooppt succes: 354 projecten werden ingediend waarvan 92 geselecteerd. Het Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA) kreeg de opdracht een grondige analyse uit te voeren en de meerwaarde te benoemen van wat men gemeenzaam is gaan aanduiden met de term ‘artistiek-sociale’ projecten.⁽³⁾

De indienende organisaties situeren zich hoofdzakelijk in de jeugd- en culturele sector, maar ook het opbouw- en buurtwerk, de migrantensector, het socio-culturele werk, verschillende welzijn- en hulpverleningsorganisaties, scholen, onthaalcentra, gevangenissen en individuele kunstenaars komen in het rijtje voor. De meeste projectvoorstellingen zijn ontwikkeld vanuit een samenwerkingsverband en maken deel uit van een groter project of een ruimere doelstelling. Ondanks de grote diversiteit komen toch een viertal kernthema duidelijk naar voren: het woord nemen via het medium kunst; het ontdekken van en het experimenteren met de onbekende wereld van kunst en cultuur; communicatie tot stand brengen tussen verschillende (sub) culturen, generaties en klassen; de positieve beeldvorming bevorderen door de klemtoon te leggen op de creatieve krachten, potenties en vaardigheden van personen in een situatie van maatschappelijke achterstelling. Verder is er zowel een territoriale (regio en buurtgericht) als categoriale (jongeren, gedetineerden, migranten, thuislozen, gehandicapten, vluchtelingen) opdeling vast te stellen en komt er een uitgebreide waaier van verschillende kunstuitingen aan bod: beeldende kunst, theater, dans, muziek, fotografie, video en literatuur.

Waar schuilt dan precies de meerwaarde van het „artistiek-sociale” initiatief? Zowat alle projectverantwoordelijken signaleren bij de verschillende participanten positieve evoluties op diverse domeinen. Op persoonlijk vlak geven de deelnemers blijk van meer zelfvertrouwen en zelfrespect en worden ze zich bewust van hun eigen mogelijkheden en beperkingen, wat identiteitsversterkend werkt. Op sociaal vlak krijgen de deelnemers eindelijk erkenning en waardering vanuit hun omgeving, leren ze functioneren in groep, ontstaan er nieuwe vriendschappen en wordt het sociale netwerk uitgebreid. Op artistiek vlak ontwikkelen verschillende participanten

creatieve mogelijkheden en vaardigheden. Ongekende talenten komen boven en de kijk op kunst en cultuur wordt verruimd. Op maatschappelijk vlak is de (re)integratie het belangrijkste positieve effect. De deelnemers nemen verantwoordelijkheid op in het project en voelen zich op die manier meer „burger”. De positieve beeldvorming van de wijk en de deelnemers wordt versterkt. Sommige deelnemers vinden op die manier de weg naar professionele herinschakeling. Een minderheid van de projectverantwoordelijken vermeldt ook negatieve effecten. Zo werd af en toe faalangst, twijfel en onzekerheid vastgesteld. Op artistiek vlak tonen sommigen zich ongeduldig en niet iedereen staat open voor vernieuwing. Tenslotte kunnen er wel eens spanningen optreden in de groep of dreigt de groep soms op zichzelf terug te plooien. Het is belangrijk met dergelijke valkuilen rekening te houden.

Niet enkel de participerende doelgroep haalt er voordeel uit. Een artistieke visuele interventie (muurschildering, beeldende kunst,...) heeft vaak ook een versterkende invloed op de omgeving en

Foto: Opbouwwerk Kuregem

verwante actoren (kunstenaars, begeleiders, publiek en beleid). Uit het onderzoek van het HIVA blijkt dat er in de omgeving een zekere fierheid ontstaat wat zich uit in een grote interesse en sterke betrokkenheid bij het hele gebeuren. Bij de omwonenden heerst het gevoel dat de buurt opnieuw tot leven komt en is men erover verheugd dat de buurt op een creatieve en positieve manier in de kijker wordt geplaatst. In een aantal gevallen resulteerde het project zelfs in de uitbouw van een buurtcomité, de oprichting van een jongerenwerking of een nieuw speelplein. Voor de kunstenaars betekent deze manier van werken vaak een nieuwe ervaring (met de doelgroep, met andere artistieke vaardigheden) en leeft het gevoel nuttig werk te kunnen verrichten. De sociale begeleiders hebben de doelgroep via het project beter leren kennen. Positief is ook de kennismaking met de mogelijkheden van het nieuwe medium kunst en cultuur. Bij het publiek is er sprake van een verrassingseffect: er heerst verbazing en verwondering over het bereikte resultaat en de kwaliteit van het werk. Sommige projecten wekken eveneens de aandacht van het beleid wat kan leiden tot extra financiële ondersteuning en verdere continuering.

Het HIVA-onderzoek heeft duidelijk aangetoond dat participatie aan culturele en artistieke projecten een belangrijke hefboom kan vormen tegen sociale uitsluiting. Ook de samenwerking tussen het artistieke en sociale houdt een duidelijke meerwaarde in. „*De sociaal culturele wereld kan door middel van kunst meer naar buiten treden en de artistieke wereld wordt gevoelig gemaakt voor uitsluiting.*”⁽⁴⁾ Inmiddels is ART23* aan haar tweede proefstuk toe. De projectoproep in '98 kende 213 aanvragen, waarvan er 47 momenteel ondersteund worden. Deze oproep was meer gericht op kansarmen en gaf de voorkeur aan buurtgeoriënteerde initiatieven. Het project „De Anneessenswijk = Een bonte mozaïek” viel hier in de prijzen en werd geselecteerd.

Buurtgericht empowerment

Ook voor het opbouwwerk biedt de artistieke invalshoek interessante perspectieven. Het artistiek bezig zijn samen met bewoners doorbreekt het stilzwijgen in de buurt en schept kansen om het verbrokkelde sociale weefsel opnieuw vorm te geven. Er is iets gaande, mensen komen op straat

en verlaten hun isolement. Omdat artistiek-sociale initiatieven vertrekken van de aanwezige krachten en capaciteiten in de buurt, zorgen ze ook voor een positieve uitstraling wat het zelfwaardegevoel van de buurt en haar bewoners ten goede komt. Op een creatieve manier wordt het vaak negatieve imago aangevochten en eisen de bewoners een meer realistische beeldvorming waarin precies het empowerment van de buurt tot uiting komt. Het versterken van de buurt als culturele en artistieke omgeving houdt echter ook een gevaar van sociale verdringing in. Daarom moet men uiterst waakzaam blijven welke „artistikiteiten“ de bewoners precies aanspreken. De initiatiefnemers van het project „Hedendaagse kunst op publiek verzoek“ (Koning Bouwijnstichting) die in het kader van Brussel 2000 onder andere op de Pantsertroepensquare, in het Bonneviepark en in de Anneessenswijk actuele kunstvormen dichter bij de gewone sterveling wil brengen, hebben deze boodschap goed begrepen. De aangezochte kunstenaars krijgen immers de opdracht vooraf de wensen en verlangens van de bewoners af te tasten om tijdens de realisatie met de gevoeligheden van de buurt rekening te kunnen houden.

Door de grote diversiteit van artistiek-sociale initiatieven is er van een éenduidige methodische aanpak nauwelijks sprake. De start van een project gebeurt vaak toevallig en heeft veel te maken met de juiste man/vrouw op de juiste plaats. Paul Blondeel heeft het over „*het herdefiniëren van wat er is; het hercombineren van partners, motieven en objectieven; voorvallen omtoveren tot mogelijkheden.*“⁽⁵⁾ Het aanboren van kansen en het inspelen op aanwezige potenties in de buurt brengt een dynamiek teweeg die aanstekelijk werkt en een zekere aantrekkingskracht uitoefent op andere mogelijke partners. Er is sprake van een zekere besmetting. Het project krijgt uitbreiding, er ontstaan zogenaamde „spin-offs“ en het oorspronkelijke projectconcept wordt aangepast. Het project „Limite/Limite“, dat door de Koning Bouwijnstichting in 1998 geselecteerd werd voor de campagne Buiten Gewone Buurt, brengt momenteel een dergelijke besmetting teweeg in Schaarbeek.

De creatieve en intuïtieve geest van kunstenaars en artiesten komt vaak niet overeen met methoden en technieken uit de sociale wereld. Dit hoeft echter niet altijd problematisch te zijn. De intense

wisselwerking tussen het artistieke avontuur en het planmatig en methodisch werken bepaalt net de rijkdom van artistiek-sociale projecten. De kunstenaar bespeelt artistieke vaardigheden en competenties. Dit gebeurt in een aangename en ontspannen sfeer, los van iedere probleem- of hulpverleningscontext, wat voor de deelnemers vaak een verademing en bevrijding betekent. Maar de kunstenaar wordt ook ingeschakeld om de communicatie te bevorderen, een dialoog aan te gaan en op die manier het ontwikkelingsproces van de deelnemers aan te zwengelen. Peter Sellars verwoordt het als volgt: „*Een kunstenaar kan een stem helpen beeldhouwen, helpen vormgeven, hij kan een samenhang, een richting, een dynamiek, een zin helpen geven aan wat mensen voelen maar niet precies weten hoe het uit te drukken.*“⁽⁶⁾ De koppeling met het methodische aspect van de sociale sector situeert zich dan in het begeleiden van het groepsproces, het bepalen van doelstellingen en afspraken en het evalueren en bijsturen van het project. De kennis van de doelgroep en van hun situatie vormt eveneens een belangrijke troef. Verschillende projecten binnen RisoBrussel kunnen deze vaststellingen kracht bijzetten. De muurschilderingen in Molenbeek (samenwerking buurthuis Bonnevie en Art Mural) en in Kuregem (samenwerking opbouwwerk en kunstenaarscollectief Caliban en productiehuis CityMine(d) getuigen van een geslaagde combinatie tussen het opbouwwerk en de artistieke wereld. Ook in Peterbos zijn er plannen in de maak voor muurschilderingen (Art Mural) en kleurrijke informatiepanelen.

In het HIVA-onderzoek was 85% van de projectverantwoordelijken het erover eens dat de artistieke kwaliteit van het afgeleverde product belangrijk is. Het proces dat met de deelnemers wordt opgezet moet uiteindelijk uitmonden in een kwaliteitsvol resultaat. Het artistieke mag geen versiering worden, geen slagroom op de grauwetaart van het alledaagse bestaan. Of zoals Marc Santens het uitdrukte in een studiedag omtrent ART23*: „*De kwaliteit is de graadmeter van volwaardigheid. Kansarmoede is geen verontschuldiging voor het gebrek aan kwaliteit want dan is gebrek aan kwaliteit een belediging.*“⁽⁷⁾ De kwaliteit komt hier dan tot uiting in de fierheid waarmee de betrokkenen (deelnemers, kunstenaars, begeleiders) het eindproduct kunnen voorstellen aan het publiek en in de positieve

uitstraling en empowerment voor de buurt. Vaak worden het proces en het product als twee opponenten van elkaar gescheiden en ontpopt er zich een discussie welke van de twee prioritair is. In de traditie van het opbouwwerk is al langer gebleken dat een sterk proces en een krachtig resultaat meestal hand in hand gaan.

Epiloog

Het HIVA-onderzoek heeft aangetoond dat het artistiek-sociale initiatief op het vlak van sociale wijkontwikkeling duidelijk een rol kan vervullen. De uitdaging ligt dan precies in het opnieuw op gang brengen van communicatie in de wijk, in het versterken van de sociale cohesie en in het vertolken van de positieve ingesteldheid, de mondigheid en levensdrift van de vaak vergeten wijk. Toch mag men van het artistieke niet alle heil verwachten. Het heeft weinig zin wanneer men niet tegelijkertijd en op een structurele en integrale manier andere problemen aanpakt die eveneens tot armoede en uitsluiting leiden. Kunst en cultuur mogen m.a.w. niet als een schaamlapje gebruikt worden om het uitbliven van maatregelen op de „hardere“ terreinen (op het vlak van wonen en werken) te verdoezelen. Artistieke projecten kunnen wel een voorbeeld bieden en juist als megafoon gehanteerd worden om „zwaardere“ noden duidelijk te stellen en de behoefte aan een meer integraal beleid (waarbinnen ook cultuur een plaats krijgt) kenbaar te maken.

Ook de creatieve, innovatieve en experimentele uitdaging die eigen is aan het opbouwwerk, maar vaak overstemd wordt door de planmatige en normatieve aanpak, kan in het artistieke misschien een tweede adem vinden. In de artikels die volgen wordt alvast geïllustreerd wat er op dat vlak binnen RisoBrussel allemaal gaande is in de Anneessenswijk (Brussel-centrum), Kuregem, Molenbeek en in Schaarbeek. In een volgend nummer volgen nog bijdrages vanuit Peterbos (Anderlecht) en de Pantserstroepensquare (Brussel-centrum).

Katleen Vanlerberghe

Bronnen

- (1) *Algemeen Verslag over de Armoede*. In opdracht van de minister van Sociale Integratie. Gerealiseerd door de Koning Boudewijnstichting i.s.m. ATD Vierde Wereld en de Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten. Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1994, p.295-296.
- (2) P. SELLARS, Het vinden van een stem. In: G. OPSOMER (red.), *City of cultures. De interculturele dimensie in de podiumkunsten: Los Angeles, London, Brussel, Montreal*. Brussel, Vlaams Theater Instituut, 1995, p.16.
- (3) B. DEMEYER, *Cultuurparticipatie: een vergeten recht en een bindende kracht in de armoedebestrijding*. Leuven, Hoger Instituut voor de Arbeid, 1998.
- (4) B. DEMEYER, *Op.Cit.*, p.37.
- (5) P. BLONDEEL, Sociaal-artistieke projecten en stedelijke vernieuwing. In: *Handleiding en ideeën voor buurt- en wijkontwikkeling*. (Deel III/8, „Cultuur en educatie”, Hoofdfiche 1). Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1996, p.3.
- (6) P. SELLARS, *Op.Cit.*, p.25.
- (7) A. BRUMAGNE, *Kansarmoede en kunst: een trend ? Verslag studiedag ART23* op 27.11.97 te Turnhout*. Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1998, p.20.

Foto: Opbouwwerk Anneessens

Alternatief en artistiek Anneessens

Bij de start van het opbouwwerk Anneessens (Brussel-Centrum) heeft men geopteerd voor twee werklijnen: Participatie en leefbaarheid.

Met de oprichting van een bewonerscomité (1997) werden twee tegengestelde polen zichtbaar: enerzijds de gedrevenheid van enkelingen wat betreft het geloof in en de inzet ten aanzien van de buurt; anderzijds de gelatenheid en ongeloof van de rest van de inwoners.

Het besef groeide snel dat dit wantrouwen groten-deels het gevolg is van ettelijke jaren wanbeleid tegenover de Anneessenswijk én van het feit dat door de maatschappelijke achterstelling van het gros van de inwoners hun betrokkenheid bij de buurt vrijwel nihil is.

Vanuit deze belangrijke vaststelling hebben we de spreek "Eerst zien en dan geloven" als motto genomen wat betreft de te ondernemen démarches. Het is duidelijk dat het opbouwwerk alles behalve een missionarisrol vertolkt in deze wijk. Integendeel heel wat actoren hebben het toneel gepasseerd en een hele resem onder hen hebben veel beloofd maar spijtig genoeg weinig zoden aan de dijk gebracht. Met andere woorden: laat ons zeggen dat de inwoners getuigen van een gezonde dosis wantrouwen.

Om dit euvel enigszins te verhelpen hebben we onze eerste projecten gericht op een daadwerkelijke, zichtbare aanpak van de leefomgeving. Daartoe hebben we twee voorstellen ingediend bij de Koning Boudewijnstichting die ondertussen zijn goedgekeurd.

Binnen het kader van de oproep "Buiten Gewone Buurt" hebben we het "A.A.A.-parcours" ingediend. A.A.A. staat voor Alternatief, Artistiek, Anneessens. Het opzet van dit parcours is minstens van tweeënlei aard:

1. Mede door de formule van "Buiten Gewone Buurt", namelijk een samenwerking tussen inwoners, handelaars/ondernemers en lokale autoriteiten, zijn we genoopt tot de creatie van

een wijkdynamiek. Een dynamiek waarbij de drie partijen de handen in mekaar slaan om hun buurt daadwerkelijk aan te pakken.

2. Het parcours heeft de pretentie de Anneessenswijk uit zijn isolement te halen door de twee gekende pleinen, namelijk Fontainas en Anneessens, met elkaar te verbinden doorheen de wijk. Dit in tegenstelling tot de gekende route via de Lemmonnierlaan die de grens van de wijk uitmaakt en eveneens het isolement bewerkstelt. Op dit alternatief parcours trachten we door artistieke en fysieke ingrepen de wijk kleur te geven. Dit aan de hand van muurfresco's, artistiek meubilair, gevelduinen, dallenparcours, enz...

De inwoners zijn actief betrokken bij de concrete realisatie van het parcours zowel eerder formeel via het bewonerscomité als informeel via ateliers, animaties en realisaties. Dit moet hen een gevoel van fierheid geven deze wijk te bewonen. De handelaars

Foto: Opbouwwerk Anneessens

hebben eveneens baat bij de heropleving van de buurt gelet op de huidige commerciële leegloop. De aanleg van het parcours ligt bovendien in het verlengde van de verwezenlijkingen van het wijkcontract Anneessens-Fontainas (1994-'98) en gaat gepaard met algemene properheids- en sensibiliseringssacties.

En last but not least geven de realisaties aan de wijkbewoners opnieuw een gevoel van waardigheid en betekenis. Met andere woorden de potenties van de wijk worden benadrukt en staan in fel contrast met de voortdurende stigmatisering waar onder de inwoners gebukt gaan in termen van risicowijk, achterstelling, geweld, noem maar op.

Binnen het kader van „ART23*“ hebben we het project „De Anneessenswijk = Een bonte Mozaïek!“ ingediend. Concreet betreft het een muurschildering onder de professionele begeleiding van een kunstenaar, eveneens wijkbewoner.

Deze fresco hebben we ingediend ter verrijking van het A.A.A.-parcours. De schildering wordt gerealiseerd op de achtergevel van een MIVB-atelier. Gelet op haar omvang neemt dit atelier een zichtbare plaats in de buurt in. Bovendien bevindt zij zich op het vooropgestelde parcours.

De Bonte Mozaïek verwijst naar de leeftijds categorieën aanwezig in de wijk. Aan elke categorie wordt een kleur gegeven die tot uiting komt in het fresco. Aangezien de helft van de bevolking jonger is dan 30 jaar is het gebruikte kleurenpakket vrij bont.

Ook hier staat de participatie van de inwoners centraal: kleurenbepaling, ideeën, ateliers en de uiteindelijke realisatie. Deze kwalitatieve muurschildering moet een trekkersfunctie vervullen ten opzichte van de rest van het parcours en het daarvan gekoppelde dynamiseringsproces.

Daarenboven biedt het project de inwoners de kans op een concrete en actieve manier kennis te

Foto: Opbouwwerk Anneessens

maken met de artistieke wereld die de hunne niet is en waartegenover zij zeer sceptisch staan.

Naast deze twee weerhouden projecten staan er nog twee andere in de steigers:

- Een verwijzenlijking in het kader van „Heden-dagse kunst op Publiek Verzoek”. Er is reeds een principiepsakkoord, maar nu moet via een kort en stevig participatieopzet de plaats en de aard van het „kunstwerk” worden gedetermineerd. Enkele opties zijn al genomen.
- Een project in het kader van het luik „verfraaiingen” van het Europese „Urban“-programma in samenwerking met de sociale huisvestingsmaatschappij De Brusselse Haard. Het betreft de vernieuwing en eventuele uitbreiding van een bestaande muurschildering. Dit eveneens met het oog op een commerciële heropflakkering van de wijk.

Wat het waarom van deze „artistieke” projecten betreft, kunnen we drie redenen aanhalen:

- 1 Zowel bij het A.A.A.-parcours als bij de Bonte Mozaïek, krijgen de projecten vorm via een participatieproces met en door de inwoners. Aangezien de participatie een werkspiste is van het opbouwwerk Anneessens zullen deze projecten daar zeker toe bijdragen.
- 2 Deze projecten bieden een reële kans om de wijkdynamiek opnieuw te reactiveren. Vooral de aanleg van het parcours dwingt verschillende partijen (inwoners, handelaars, stad) tot nauwe samenwerking.
- 3 Door de verwijzenlijkingen van het wijkcontract heeft de buurt een ware gedaanteverwisseling ondergaan op het vlak van openbare ruimtes en bestrating. De Anneessenswijk heeft echter een duidelijke nood aan kleur. Onze projecten vormen de eerste stappen in het doorbreken van de grauwige, grijzige indruk.

Thierry Goossens

Foto: Opbouwwerk Anneessens

Kunstig Kuregem

Bij een eerste kennismaking oogt Kuregem een beetje grauw en kleurloos. Zwerfvuil is een vaste waarde in de straten, die er zelf ook troosteloos bijliggen. Er groeien wel enkele bomen, maar dan vooral uit de daken van leegstaande panden. Een tweede, diepere kijk leert ons dat Kuregem ook leeft. Een bonte mengeling bewoners van alle nationaliteiten leven er met en helaas ook dikwijls naast elkaar. In elke straat vind je ook wel een aantal kunstenaars terug. Kansarme wijken leveren goedkope(re) woningen en dit is ook aantrekkelijk voor de meestal weinig kapitaalkrachtige beginnende kunstenaars. Ook al is Kuregem niet echt een inspirerende omgeving, niets belet deze kunstenaars daar iets aan te veranderen. En dat doen ze dan ook.

Naar aanleiding van het Sociaal Impulsfonds hebben in Kuregem verschillende artistieke projecten het licht gezien. De bedoeling was om met deze middelen een opfrisactie van dode hoekjes, vuile kantjes en onfrisse gevels te lanceren. Vier projecten zijn reeds uitgevoerd met

lokale kunstenaars. Een braakliggend terrein werd opgekuist, aangelegd tot voetbalveld en afgewerkt met muurschilderingen, een cabine van Electrabel werd schoongemaakt en beschilderd, een blinde muur werd beschilderd met dieren uit het oerwoud en een roestige poort kreeg een nieuwe look dankzij een polyester kunstwerk. Enkele nieuwe projecten zijn in de maak.

Het startproject van deze culturele interventies was de aanleg van een braakliggend terrein tot voetbalterrein. Dit project was een co-productie tussen City Mine(d), de straathoekwerkers en RisoBrussel. Op zich een zuiver sociaal project ware het niet dat geopteerd werd om de bevuilden en kale muren rond het terrein te beschilderen door middel van workshops, begeleid door verschillende kunstenaars. Eén van de muren werd aangepakt door graffiti-grootmeester Pablo Gonzalez, een andere muur door Alhambra onder leiding van Getin Dogan, en een derde muur door Monzon. Qua ontwerp werden de ontwerpers vrij gelaten, op voorhand werd besproken op welke manier de jongeren uit de buurt betrokken zouden worden.

Foto: Opbouwwerk Kuregem

Een volgend project betrof een cabine van Electrabel. Gelegen pal voor de majestueuze Veeartsenschool, op het einde van de architectonisch mooiste laan van Kuregem, vormde deze met affiches beplakte cabine een dissonantie. In samenwerking met verschillende kunstenaars waaronder Leonor Villagra via Cactus, Manuel Escobar, Getin Dogan van Alhambra werd in een zeer open workshop de cabine van een kleurrijke jas voorzien. Het thema was, net als de volgende workshops op de Herzienvingslaan, de (gekapte) bomen van de laan.

Foto: Opbouwwerk Kuregem

Een variatie op hetzelfde thema werd aangebracht op de omheining van het leegstaande VGC-gebouw annex tuin, een workshop van tien dagen, met een twintigtal kinderen van de Herzienvingslaan. De muur van vijfentwintig meter lengte werd beschilderd met dieren uit alle delen van de wereld. De tuin van Eden ligt nu in Kuregem.

Een laatste artistieke oprisping kwam er voor de poort van de vervoersmaatschappij De Lijn. Dit complex van 1,6 hectare groot dat binnekort leeg komt te staan, geeft uit op onder andere de Herzienvingslaan. Deze uitgang wordt al jaren niet meer gebruikt en dat is er ook aan te merken.

De grote poort is helemaal verroest en een ideale plaats om stiekem zwerfvuil te dumpen. Dankzij het polyesteren kunstwerk van Carlos Ramirez (Caliban), weerom in samenwerking met City Mine(d) kwam daar verandering in. Ook hier was het thema bomen.

Al deze projecten kenden een gunstig tot zeer gunstig verloop, al is het niet altijd eenvoudig de juiste afspraken te maken. Belangrijk is op voorhand een goede overeenkomst te bereiken betreffende vergoedingen, en het thema en vooral de graad van participatie van buurtbewoners en jongeren. Eveneens belangrijk is de kunstenaar in kwestie de vrije hand te laten in zijn ontwerp. We hebben ondervonden dat teveel directieven slechtere resultaten opleveren. De artiesten in kwestie mogen niet herleid worden tot zuivere „werkinstrumenten” in onze sociale handen. Dit vernietigt de positieve en creatieve inbreng die zij kunnen leveren en hun eigen motivatie. Bewoners ervaren dergelijke ingrepen als uitermate positief. Het resultaat wordt zowel door de jongeren als door volwassenen ervaren als *hun* realisatie en *hun* actieve bijdrage aan de verbetering van de woonomgeving.

Katrien Van Ryssen

Foto: Opbouwwerk Kuregem

Een parcours van muurschilderingen in Molenbeek-centrum.

Dat het met het imago van onze buurt niet te best gesteld is, hoeven we hier niet meer te vertellen. Vele mensen van buiten de buurt vermijden zoveel mogelijk het centrum van Molenbeek, en wie hier woont, pakt daar niet altijd graag mee uit. We vinden het belangrijk om daar iets aan te doen. Buitenstaanders *en* buurtbewoners moeten weer vertrouwen krijgen. Daarom willen we de positieve krachten die in de buurt veelvuldig aanwezig zijn, maar soms niet al te zichtbaar, de nodige aandacht geven.

Via ons project muurschilderen willen wij verschillende elementen bij elkaar brengen. Jonge wijkbewoners verfraaien hun eigen buurt onder professionele en artistieke begeleiding. Op die manier worden zij op de buurt betrokken en kunnen ze kwalitatief hoogstaand werk afleveren. Door zelf de handen uit de mouwen te steken werken ze zowel aan hun eigenwaarde als aan de waarde van hun leefomgeving.

Foto: Buurthuis Bonnevie

De laatste 3 jaar werd en wordt er vanuit Buurthuis Bonnevie intensief gewerkt aan de realisatie van verschillende muurschilderingen in de buurt. Heel uiteenlopende partners hebben reeds geparticipeerd in dit project, zoals de scholen uit de buurt (Ecole 7, Vierwindenschool, Athéné Royal Serge Creuz), enkele kinder- en jeugdverenigingen (asbl Notre Coin du Quartier, Foyer), een opleidings- en tewerkstellingproject voor jongeren (Centre de Formation Notre Coin du Quartier), het kunstenaarscollectief Art Mural, het Woningfonds en de gemeentelijke overheid.

De Koning Boudewijnstichting, een financiële instelling en het Impulsfonds voor het Migrantenbeleid hebben dit financieel mogelijk gemaakt.

Momenteel wordt er nog volop werk gemaakt van 2 projecten. Een muur in de Toekomststraat die uitkomt op het St.-Jan-Baptist Voorplein, het hartje van de buurt dat zopas in het kader van het

Foto: Buurthuis Bonnevie

wijkcontract volledig heringericht werd, wordt beschilderd door de kinderen van de derde klas van de Athéné Royal Serge. Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de prachtige tekeningen over het thema „toekomst”. Een inhuldiging van deze muur wordt voorzien op 25 juni. In het tweede project zijn de kinderen die wonen in een huizenblok van het Woningfonds in de Voorspoedstraat de belangrijkste acteurs. We maakten samen tekeningen over hun vakantie. Het resultaat was een hele reeks Marokkaanse landschappen en personages. Op basis daarvan maakte „Art Mural” een ontwerp. Dat zal heel binnenkort de binnenkoer opvrolijken.

De soms verborgen artistieke kwaliteiten van kinderen zijn verbazingwekkend. Kinderen uit deze buurt scoren vaak niet zo goed op school. Capaciteiten en uitdrukkingsvermogen op artistiek vlak worden er meestal niet hoog gewaardeerd. Toch is het heel belangrijk voor kinderen te ontdekken dat ze ondanks slechte schoolresultaten, over heel wat talenten beschikken.

Het resultaat, gerealiseerd onder professionele begeleiding van échte kunstenaars, mag dan ook gezien worden. De vele positieve reacties van andere (volwassen) buurtbewoners zijn bemoeidigend; en als dan als sluitstuk de kinderen bij de

officiële inhuldiging van hun muurschildering de pers te woord mogen staan zijn er terecht fier op. Hoe gaan we nu concreet te werk? Samen met een groep kinderen wordt er gewerkt en getekend over een bepaald thema. Alle tekeningen worden dan verzameld en Art Mural maakt dan een ontwerp waar van elk kind wat in terug te vinden is. Dit ontwerp wordt getoetst bij de betrokken partners, en eventueel nog aangepast. Ondertussen wordt de muur grondig voorbereid om hem schilderklaar te maken. Hiervoor wordt meestal een beroep gedaan op het opleidings- en tewerkstellings-project Centre de Formation Notre Coin du Quartier van Buurthuis Bonnevie. Buurtjongeren krijgen zo eveneens de kans op een positieve manier in de kijker te komen. De kunstenaars zetten de omtrekken van de tekeningen op de muur en de kinderen kunnen het onderste gedeelte van de muur inkleuren.

Binnenkort zullen we zo onze vijfde muurschildering kunnen inhuldigen, en dit met de nodige mediabelangstelling. Een parcour van de ene naar de andere muurschildering wordt momenteel uitgewerkt n.a.v. de openmonumentendagen in september '99. Zo kunnen zowel buurtbewoners als buitenstaanders meewerken aan het mee uitdragen van een positiever imago van de buurt.

Veerle Depoorter

Foto: Buurthuis Bonnevie

Limite / Limite

Een leefbaarheidsproject in de Brabantwijk – Schaarbeek.

Situering van de Brabantwijk en haar problematiek

De Brabantwijk is een Brusselse stationsbuurt gelegen op de grens van de gemeenten Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node, ingeklemd tussen de spoorwegbundel langs het Noordstation, het Liedtsplein en de lus Paleizenstraat-Koningstraat.

In de wijk – grondgebied Schaarbeek – wonen ca. 4.200 mensen: 30% (vooral oudere) Belgen leeft er samen met 70% (vooral jonge) „allochtonen”, in hoofdzaak van Turkse en Marokkaanse afkomst. De buurt wordt dagelijks doorkruist door duizenden pendelaars en studenten, op weg van en naar de verschillende bedrijven en hogescholen in de buurt gelegen. De aanwezigheid van deze scholen (goed voor een totale studentenpopulatie van 3.500 studenten), het drukke Noorstation en een belangrijke winkelstraat (de Brabantstraat) zorgt overdag voor heel wat animo en dynamiek, alsook voor een menging van gebruik. De Brabantwijk kan in die zin niet als een „ghettowijk” bestempeld worden.

Helaas is de wijk ook decennialang aan haar lot overgelaten en is ze, ondermeer door de aanleg van de Noord-Zuidspoorverbinding (volledig gerealiseerd in de jaren vijftig), nagenoeg volledig van het stadscentrum losgeweekt. De Brabantwijk wordt vandaag beschouwd als een „meervoudig achtergestelde” buurt, vallend in de prioritaire zone noord-oost in de atlas van achtergestelde buurten. Een studie (1), uitgevoerd door RisoBrussel, wijst op de aanwezigheid van een zeer jonge bevolking (2/3 van de bevolking is jonger dan 30 jaar), een hoog werkloosheidscijfer (25%) en een lage scholingsgraad. Er heerst een acuut gebrek aan groen zones, sport- en spelmogelijkheden. De vele verwaarloosde gevels en leegstaande woningen bezorgen de buurt een verloederde aanblik. Die verloedering wordt versterkt door de slechte staat van straten en voetpaden, de schamele straatverlichting, het sluwstorten en de overvloedige aanwezigheid van zwerfvuil.

De Brabantwijk krijgt dikwijs de benaming van „Transitwijk”. Verschillende redenen liggen aan

de basis van deze negatieve connotatie:

- de wijk wordt dagelijks doorkruist door vele pendelaars en studenten die de wijk „gebruiken” maar er niet wonen;
- de aanwezigheid van prostitutie en het daarmee gepaard gaande prostitutietoerisme, zorgt voor heelwat „hinderlijke” beweging (lawaai- en verkeersoverlast);
- de wijk wordt gekenmerkt door een zich snel wijzigende bevolkingsevolutie en samenstelling. 78% van de bevolking woont pas tien jaar in de wijk, 17% amper één jaar. (2)

Aanleiding en doelstellingen van het project

Drie braakliggende hoeken in de Dupontstraat, een cruciale straat in de wijk, zijn wellicht de meest in het oog springende vertalingen van de hierboven geschetste problematiek. Reeds jarenlang liggen deze hoeken er verloederd bij en vormen zij de plaats bij uitstek voor het deponeren van allerlei groot en klein afval, dit tot grote ergernis van de buurtbewoners en de vele passanten in de straat. Sinds geruime tijd wensen de bewoners dat deze hoeken aangepakt en opnieuw degelijk ingericht worden.

Inspelend op dit gegeven, nam RisoBrussel het initiatief om te zoeken naar een creatieve oplossing voor deze braakliggende hoeken. Contacten werden gelegd met buurtbetrokken organisaties en de verschillende (hoge)scholen uit de buurt. Er ontstond een nauw samenwerkingsverband tussen Riso-Brussel, City-Mine(d), de school APAJ, studenten Sint-Lucas en het bewonerscomité van de Dupontstraat (via vzw Wijkpartenariaat). Verschillende overlegvergaderingen vonden plaats waarbij de „hoeken” het concrete aangrijppingspunt vormden voor een ruimer debat rond de (leefbaarheids)problematiek van de wijk. De bal ging aan het rollen en stilaan kwam een heus leefbaarheidsproject tot stand die de naam Limite/Limite meekreeg.

Het leefbaarheidsproject Limite/Limite omvat concreet een reeks van visuele acties met als doel de Dupontstraat (3) aangenamer en leefbaarder te maken zowel voor de bewoners als voor de duizenden studenten en pendelaars die de straat dagelijks op- en aflopen. Het doel van het project beperkt zich niet enkel tot het zoeken naar een oplossing voor de drie braakliggende, ernstig verloederde hoeken maar wil tevens een aanzet

betekenen om de convivialiteit tussen de verschillende bewonersgroepen enerzijds en de pendelaars en studenten anderzijds te stimuleren. Tussen de beide groepen bestaan immers nogal wat spanningen en vooroordelen en vooral de pendelende studenten kampen om allerlei redenen met een groot onveiligheidsgevoel. Daarnaast wil het project een bijdrage leveren voor een verdere lokale ontwikkeling en wil het de discussie rond de revitalisatie van de Brabantwijk opnieuw aanzwengelen en op de politieke agenda plaatsen. Voor de concrete realisatie van de acties werden diverse partners aangesproken die allen op de één of andere manier in de wijk actief zijn. Naast de verschillende bewonersgroepen (bewonerscomité Dupontstraat, jongeren- en vrouwenwerking), werd hierbij, gezien de doelstellingen van het project, vooral gemikt op de medewerking van scholen uit de buurt. Tevens verkregen we de medewerking van de gemeentelijke overheid. Een belangrijke privé-partner uit de buurt (JP Morgan bank) werd bereid gevonden om het project financieel te ondersteunen. Het project werd ook weerhouden door de Koning Boudewijnstichting, dit in het kader van de campagne „Buiten Gewone Buurt“ (4).

Foto: Michel Demol

Beschrijving van het project

Het project Limite/Limite bestaat uit vijf visuele acties, die allen gerealiseerd zouden worden in het voorjaar van 1999. De acties kregen volgende namen mee: *Limite/Limite, muurtableau, Naar een propere buurt, Dupont Bizar en Dupont in de bloemen.*

Het sociaal-creatief project „*Limite Limite*” is het resultaat van een concreet samenwerkingsverband tussen RisoBrussel, City-Mine(d), de technische school APAJ, studenten St.-Lucas dept. Architectuur, het bewonerscomité Dupontstraat en de gemeente Schaarbeek. Aan de hand van het project wil het partnership een oplossing zoeken voor het sluikstorten op een braakliggende hoek. Tevens wil het project de straat en de buurt positief in de kijker plaatsen naar de buitenwereld toe. Het project omvat concreet de realisatie van een negen meter hoge constructie, bekleed met transparante kunststof-golfplaten. Na de voltooiing van de werken aan de constructie, wordt voorzien in een geanimeerde invulling van de plaats door en voor de buurtbewoners, scholieren, studenten, pendelaars, ...

Met het project „*muurtableau*” ligt het in de bedoeling om een grauwe, blinde muur in de Dupontstraat op te vrolijken aan de hand van een groot kleurrijk tableau. Meer bepaald werden 80 kindertekeningen (op tableaus van 50cm op 50 cm) over de volle lengte van de muur aangebracht, ontworpen en beschilderd door de kinderen uit een nabijgelegen buurtschool.

Aan de hand van de actie „*Naar een propere buurt*” wordt een oplossing gezocht voor de problematiek van zwerfvuil en sluikstorten in de wijk, alsook een pleidooi voor een beter onderhoud van de straten. De actie bestaat ondermeer uit een grootschalige affiche- en voorlichtingscampagne en een grondige schoonmaakbeurt van de Dupontstraat. De schoonmaakbeurt wordt verwezenlijkt door buurtbewoners, scholieren en studenten en het gemeentepersoneel van Schaarbeek.

Eén van de doelstellingen van het leefbaarheids-project betreft ondermeer het stimuleren van de convivialiteit tussen bewoners en studenten uit de buurt. In dit kader kan ook de actie „*Dupont Bizar*” gezien worden. Gevraagd werd aan de studenten van het Sint-Lucas Departement

Architectuur om allerlei bizarre, maar leuke interventies uit te voeren in en met de Dupontstraat (teaser-effect). In totaal werden 20 interventies effectief uitgevoerd.

Met de actie „*Dupont in de bloemen*” willen we de Dupontstraat opfleuren door zoveel mogelijk huisgevels en balkonnetjes in de straat met bloemen te versieren. Via een buurtkrantje (waarin de buurtbewoners ook op de hoogte werden gesteld van het hele project), het bewonerscomité en huis-aan-huisbezoeken werden de bewoners op de hoogte gebracht van het initiatief. Het hoogtepunt van deze actie vond plaats op 8 mei de dag waarop ook het muurtableau ingehuldigd werd en een bewonersfeest met verschillende animatie-activiteiten werd georganiseerd.

Foto: Michel Demol

Stand van zaken van het project – mei 1999.

Eind mei 1999 werden, met uitzondering van het project Limite/Limite (de constructie is in volle opbouw), alle acties daadwerkelijk gerealiseerd. Met succes. Zowel de actie muurtableau, de schoonmaakactie als de bloemenactie en het daarvan gekoppelde bewonersfeest, werden door de bewoners enorm geapprecieerd. Het waren voor hen concrete initiatieven die het dagelijkse leven in de Dupontstraat zichtbaar meer kleur geven. Even belangrijk echter is dat doorheen de verschillende acties ook een zekere positieve dynamiek en communicatie is ontstaan. Zowel met de bewonergroepen als met de hogescholen groeide een vertrouwensrelatie. Het bewonerscomité vond met de acties een nieuwe „drive”. De hogescholen, tot voor kort nauwelijks geïnteresseerd in de buurt waarin ze gevestigd zijn, raken stilaan overtuigd dat zij een wezenlijke rol kunnen spelen bij de verdere ontwikkeling van de wijk. Zij willen zich effectief ook inspannen voor een verdere verbetering van de leefbaarheid van de buurt. Via de actie „*Dupont bizar*” ontstond er een boeiende communicatievorm tussen studenten en bewoners. Tevens verkregen de studenten een meer genuanceerder beeld van het leven in de wijk en van haar bewoners. Het is alvast een belangrijke stap voorwaarts met het oog op een achterliggende doelstelling van het project, de verdere en meer diepgaande wijkontwikkeling.

Steven Degraeve

Voetnoten

- (1) De Riek, A. (1993) „*Kansarmoedeonderzoek Schaarbeek: Rapport*”, RisoBrussel, Brussel, 91 p.
- (2) Lagrou, E. (red.), (1995), „*Brabantwijk. Leven in de schaduw van de grootstad*”, St-Lukaswerkgemeenschap, Brussel, 101 p.
- (3) De keuze voor de Dupontstraat is niet lukraak gebeurd. Door de aanwezigheid van de drie braakliggende terreinen, komt de milieuproblematiek waarmee de wijk geconfronteerd wordt, hier het sterkst tot uiting. De straat vormt voor studenten en pendelaars de belangrijkste verbindingsweg tussen het Noordstation en de scholen/bedrijven. Verder menen we dat het leefbaarheidsproject meer slagkracht zal halen indien het zich concentreert tot een welafgebakend gebied binnen de wijk.
- (4) Via deze campagne wil de Koning Boudewijnstichting financiële ondersteuning bieden aan projecten die bijdragen tot een verbetering van de leefbaarheid van een bepaalde buurt.

Foto: Michel Demol

De Brusselse dienstencentra en de eisen van het thuiszorgdecreet.

In het voorjaar van 1997 schreven we in dit blad een artikel getiteld: *thuiszorgdecreet baart dienstencentra zorgen*, gealarmeerd als we waren door de ontwerpversie die toenmaals in het werkveld circuleerde. Onze bezorgdheid had ondermeer betrekking op de vrees voor te grote benadrukking van de zorgfunctie waardoor de brede, emancipatorische benadering en invulling van de dienstencentra op de helling zou komen te staan; ongerustheid was er tevens over het opentrekken van dienstencentra voor ouderen naar iedereen die op thuiszorg beroep doet; we stelden ons vragen bij de toekomst van de pluralistische beheersstructuur van het dienstencentrum, verankerd in de werking van een centrumraad; we vroegen tenslotte een Brussels luik in het decreet om recht te doen aan de specifieke Brusselse situatie.

Ondertussen zijn we twee jaar verder en werden op 18 juli 1998 het decreet en op 18 december 1998 de uitvoeringsbesluiten goedgekeurd. Het zou ons hier te ver voeren om in detail het tot stand komen van de definitieve teksten te beschrijven. Er is in die periode over en weer onderhandeld tussen het kabinet en de Vlaamse Vereniging van Dienstencentra (VvDC). Ook het Brussels Overleg Dienstencentra (BOD) liet zich niet onbetuigd, zowel in de schoot van de VvDC waar de onderhandelingen werden voorbereid, als in rechtstreekse contacten met het kabinet voor de eigen specifieke Brusselse accenten. In de huidige bijdrage willen we eerst de grote lijnen van de tekst die betrekking heeft op de erkenning en subsidiëring van lokale dienstencentra schetsen.

Dit decreet is een kaderdecreet. De normering inzake hulp- en dienstverlening en de werkingsvoorwaarden van lokale dienstencentra komen dan in de uitvoeringsbesluiten meer in detail aan bod. Ook deze laten we de revue passeren.

Met de uitvoeringsbesluiten wordt het mogelijk om na te gaan in hoeverre de opgesomde minimale eisen gerealiseerd worden in de dagelijkse werking van lokale dienstencentra. Zo komt men op het spoor van uitdagingen voor de toekomst. De Brusselse dienstencentra hebben zich elk afzonderlijk over hun werking gebogen en deze vergeleken met de erkenningsvoorwaarden uit het

uitvoeringsbesluit. Zo kregen ze zicht op waar ze zich reeds aan de voorwaarden conformeerden (of waar conformeren niet onoverkomelijk zou zijn) en waar zich knelpunten situeerden. Dit huiswerk werd vervolgens bijeengelegd in een synthesenota (*). Ook over de belangrijkste bevindingen uit deze synthesenota brengen we verslag uit. We staan vervolgens stil bij het profiel van de Brusselse dienstencentra omdat zich van daaruit enkele knelpunten laten verklaren. Vermits dit profiel beantwoordt aan de eisen van een werking in een situatie van kansarmoede in grootstedelijke context en deze werking zich met bescheiden middelen moet zien staande te houden, pleiten we tenslotte voor enige soepelheid vanwege de overheid, gelet op de inspanningen die de Brusselse dienstencentra zich getroosten.

(*) De Brusselse dienstencentra en de specifieke erkenningsvoorwaarden in het decreet op de thuiszorg. Een overzicht van mogelijkheden en knelpunten. (12 pp.)

Foto: Bejaardenproject Havenwijk

Lokale dienstencentra in het thuiszorgdecreet

Voor een behandeling van het decreet beperken we ons tot het luik waarin de opdrachten en werkzaamheden van verenigingen en voorzieningen in de georganiseerde thuiszorg uitgelegd worden. Naast de dienstencentra opereren immers een 6-tal „werksoorten”. Het gaat om *diensten voor gezinszorg, dagverzorgingscentra, centra voor kortverblijf, diensten voor oppashulp en verenigingen van gebruikers en mantelzorgers*. We komen op deze werkformen niet verder terug. Wat nu meer speciaal de dienstencentra betreft vallen een aantal zaken op. De wetgever onderscheidt ten eerste 2 types die voor erkenning in aanmerking komen: *locale dienstencentra* en *regionale dienstencentra*. We kunnen hier weerom niet te ver op ingaan maar in het onderscheid is meer dan alleen maar de territoriale schaal van belang. In het concept regionaal dienstencentrum krijgen met name een aantal taken van mutualiteiten een *decretaal kader*. Mutualiteiten waren namelijk *incontournable* bij de totstandkoming van het decreet op de thuiszorg. (Hun macht en invloed verklaart waarom in dit decreet vooral inzake beheersformule de verzuiling eerder versterkt dan wegvlakt wordt.)

Ten aanzien van de lokale dienstencentra moet onmiddellijk gezegd dat de aanvankelijke vrees voor een verenging van het profiel verdwenen is. Het aanbod dient op twee peilers te steunen: activiteiten van algemene informatieve, recreatieve en vormende aard met het oog op het versterken van het sociale netwerk; activiteiten van het dagelijkse leven, inzonderheid hygiënische zorg. Anderzijds houdt een lokaal dienstencentrum wel op te functioneren als specifieke voorziening voor ouderen en wordt het ingeschakeld in de geest van het thuiszorgdecreet waar onder „gebruiker” verstaan wordt: iedere natuurlijke persoon die vanuit een bepaalde nood een beroep doet op thuiszorg. Verder maant het decreet de voorzieningen aan de ideologische, godsdienstige en filosofische overtuiging van de cliënten te erbiedigen. Over de samenstelling van de beheersstructuren wordt in alle talen gezwegen. Tenslotte is er in dit decreet geen Brussels luik te bespeuren. Wel stelt de memorie van toelichting waar ze de uitvoeringsbesluiten aankondigt: „voor het Gewest Brussel zal voor wat betreft de Vlaamse thuiszorgvoorzieningen bij de redactie van de uitvoeringsbesluiten bijzondere aandacht worden besteed en, indien nodig en gewenst, afzonderlijke bepalingen worden geformuleerd”. (p. 27)

Het uitvoeringsbesluit

Het wachten was dus op de uitvoeringsbesluiten voor gedetailleerdere richtlijnen met betrekking tot de algemene principes van het kaderdecreet. Dit 60 bladzijden tellende document bevat het eigenlijke besluit – het algemeen gedeelte – en zeven bijlagen voor de respectievelijke verenigingen en instellingen van thuiszorg. Ook hier volstaan we met een summiere toelichting, toegespitst op de lokale dienstencentra. Vooraleer we iets langer stilstaan bij de verschillende vormen van hulp- en dienstverlening en werkingsvoorraarden toch nog dit:

- Per begonnen schijf van 15.000 inwoners kan een lokaal dienstencentrum worden opgericht. Voor Brussel heeft men de zgn. 30% norm gehanteerd. Dat wil zeggen dat de Vlaamse Gemeenschap voor ± 300.000 Brusselaars de uitbouw van een thuiszorgnetwerk tot haar verantwoordelijkheid rekent.
- De subsidie-enveloppe voor een lokaal dienstencentrum in het Vlaamse Gewest bedraagt 500.000 Bef, in het tweetalig gebied Brussel Hoofdstad 750.000 Bef.

Dit zijn meteen de 2 specifieke punten waar het blijkbaar „nodig en gewenst” was om voor Brussel afzonderlijke bepalingen te formuleren (cfr. supra).

Staan we nu wat uitgebreider stil bij de normering inzake hulp- en dienstverlening en de werkingsvoorraarden van lokale dienstencentra. Deze normering is cruciaal omdat ze toelaat de impact te meten op de bestaande werkingen en op uitdagingen naar de toekomst.

Voorwaarden betreffende de hulp- en dienstverlening hebben betrekking op het takenpakket van het lokaal dienstencentrum. Dit takenpakket bevat: Het organiseren van activiteiten van algemeen-informatieve aard. Dit houdt in:

- een werking uitbouwen die gebruikers uitnodigt advies en informatie in te winnen;
- jaarlijks 10 activiteiten organiseren die gebruikers in groep actief informatie verschaft;
- op minstens 3 andere wijzen algemene informatie aanbieden;
- in functie van doorverwijzing over een geactiveerde sociale kaart beschikken.

Het organiseren van activiteiten van recreatieve aard. Deze zijn gericht op ontspanning, ontmoeting en zinvolle tijdsbesteding.

Het dienstencentrum moet:

- een vrijblijvend aanbod aan recreatieve activiteiten ter beschikking stellen.
- jaarlijks 75 groepsactiviteiten aanbieden, gespreid over minstens 5 verschillende soorten.

Het aanbieden van activiteiten van algemeen vormende aard, ten behoeve van persoonlijke ontwikkeling en verhoging van kennis en vaardigheden. Een dienstencentrum biedt jaarlijks 100 groepsactiviteiten aan.

Het aanbieden van hulp bij activiteiten van het dagelijks leven, inzonderheid hygiënische zorg, te verlenen onder minstens 2 vormen.

Het verrichten van optionele werkzaamheden, in eigen beheer of in een samenwerkings-contract.

Het gaat om minstens 4 van de 8 volgende opties:

- warme maaltijden
- boodschappenhulp
- hulp bij huishoudelijke klussen
- buurthulp
- initiatieven rond mobiliteit
- uitlenen van personenalarmtoestellen
- organiseren van de dienstverlening van een personenalarmcentrale
- organiseren van activiteiten voor specifieke doelgroepen.

De uitvoeringsbesluiten omschrijven nog enkele andere *werkingsvoorwaarden*. Zo dient het dienstencentrum over minstens een halftijdse centrumleider te beschikken, minstens gediplomeerd op het niveau van niet-universitair hoger onderwijs. Deze moet jaarlijks minstens 10 uur bijscholing volgen.

Het weze duidelijk dat de hoger geschatste normen de *minimum grenzen* zijn waaronder de werking van een dienstencentrum niet mag terug vallen. Hetzelfde geldt voor de openingsuren voor het publiek, minstens 32 uur per week staat het dienstencentrum als opvangs- en ontmoetingscentrum open en beschikt daartoe over een ontmoetingsruimte die eveneens minstens 32 uur per week toegankelijk moet zijn.

Tenslotte nog iets over de centrumraad. Zoals voorheen blijft dit een adviserend orgaan ten aanzien van de „inrichtende macht”. De samenstelling wordt wel grondig gewijzigd. Van de centrumraad zegt men dat het samengesteld is uit de centrumleider en ten minste 8 leden, waarvan de helft gebruikers. *De samenstelling van de andere helft wordt in het midden gelaten*. De inrichter van een dienstencentrum kan zijn beheersorganen plu-

ralistisch samenstellen maar dat is geen verplichting, net zomin hoeft hij de tweede helft van het adviesorgaan centrumraad pluralistisch samen te stellen (wat uitdrukkelijk wel het geval was in het decreet op de bejaardenvoorzieningen).

Mogelijkheden en knelpunten voor de Brusselse dienstencentra

Met welke mogelijkheden en knelpunten worden de Brusselse dienstencentra gelet op deze minimumnormen in hun werkingen geconfronteerd?

Vanuit de huidige werking lijken onproblematisch:

- activiteiten van algemeen-informatieve aard;
- de diensten voor hygiënische zorg (op 1 uitzondering na omwille van onaangepaste accommodatie);
- de optionele werkzaamheden (sterke punten in de werking van de dienstencentra zijn restaurant, boodschappendienst, klusjesdienst, vervoerdienst, werking voor specifieke doelgroepen).

Foto: Bejaardenproject Havenwijk

Bij andere voorwaarden moeten kanttekeningen geplaatst worden:

Het ter beschikking stellen van een vrijblijvend aanbod aan recreatieve activiteiten wordt vanuit het profiel van de Brusselse dienstencentra in functie van ontmoeting en integratie als zeer belangrijk ervaren. De beschikbare accommodatie laat niet altijd een permanente toegankelijkheid toe.

De organisatie van 75 recreatieve activiteiten in groepverband lijkt niet onoverkomelijk wanneer het aanbod van andere buurtdienstencentra in groep in participeren, mee in rekening kan gebracht worden. Het merendeel van de dienstencentra beantwoordt

aan de 32-uur norm met passende spreiding met dien verstande dat:

- omwille van de halftijdse personeelsfunctie dienstencentrum De Kat slechts 2 dagen explicet open is. Voor de andere dagen is er een aanwezigheid van vrijwilligers op het secretariaat en ook de ontmoetingsruimte is toegankelijk, maar zonder aanwezigheid van een verantwoordelijke.
- in dienstencentrum Noordwijk en Chambéry steeds een ontmoetingsruimte ter beschikking staat, maar het onthaal door de verantwoordelijke niet doorlopend gewaarborgd is.
- in dienstencentrum De Vaartkapoen er doorlopend onthaal is op het secretariaat van het gemeenschapscentrum maar geen permanent toegankelijk eigen ontmoetingslokaal.

Op één na alle centrumleiders beantwoorden aan de diplomavereisten.

De grootste zorg van de Brusselse dienstencentra situeert zich op het niveau van het aantal vormende groepsactiviteiten.

De personeelsomkadering, de activiteiten van andere instellingen binnen het territorium en ten derde de aard van het doelpubliek, maken deze norm [die impliceert dat twee keer op weekbasis (*zelf ?*) een cursus georganiseerd wordt] moeilijk haalbaar. Met het oog op het doelpubliek wordt ook aan de wenselijkheid van een te sterke structurering getwijfeld.

De zaken veranderen enigszins mocht op de mogelijkheid tot samenwerking een duidelijk antwoord komen.

Profiel van de Brusselse dienstencentra

De dienstencentra in Brussel die momenteel erkend zijn via het decreet op de bejaardenvoorzieningen uit 1985 danken via de subsidies misschien wel hun werkingsmogelijkheden aan dit decreet, maar zeker niet hun ontstaan. Voor hun ontstaan zijn een drie-tal voedingsbodem aan te duiden.

Een eerste voedingsbodem was het buurtwerk. In een aantal wijken ontstond in een kleinschalige, laagdrempelige infrastructuur een werking met wijkbewoners rond individuele hulpverlening, animatie en informatie. Vermits ouderen in deze wijken een belangrijke doelgroep vormden ging er al vlug een specialisatie uit in de richting van buurtgerichte bejaardenwerking.

Een andere voedingsbodem werd aangebracht uit

Foto: Bejaardenproject Havenwijk

het opbouwwerk. Vrijwilligers die met de problematiek van oud zijn in de grootstad werden geconfronteerd signaleerden behoeften en problemen aan het opbouwwerk dat projecten van buurtgerichte bejaardenwerking opstartte, geïnspireerd op het dienstencentrummodel. Een derde piste tenslotte vertrok vanuit de kansarmoedebestrijding. Wijkgerichte werkingen met bejaarden in kansarme wijken kwamen in aanmerking voor betoelaging vanuit het Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen. De 6 momenteel erkende dienstencentra in Brussel kunnen voor wat hun ontstaan betreft in één van deze pistes of voedingsbodem worden gesitueerd. Vermits hun werking zich concentreerde op ouderen en vermits een belangrijk aspect van de behoeften van deze doelgroep dienstverlening op maat betrof, bood het decreet op de bejaardenvoorzieningen (later aangevuld met de verordening op de dienstencentra van de VGC) een voor de hand liggend subsidiekader om de werkingen te verzelfstandigen en enigszins financieel te waarborgen.

Deze in de drie gevallen buurtgerichte ontstaansgeschiedenissen hebben wel grote gevolgen voor de karakteristieken of het profiel van de huidige dienstencentra in Brussel. De invulling van een dienstencentrum als buurtgerichte ouderenwerking is *breder* dan een voorziening die vanuit een zorgende oriëntatie op vraag en aanbod diensten ter beschikking stelt. Het dienstencentrum in Brussel is met zijn kleinschalige, laagdrempelige infrastructuur een ankerplaats in de wijk die ontmoeting en integratie stimuleert en van waaruit problemen van de ruimere woon- en leefomgeving worden aangepakt. Uiteraard: naast ontmoeting, socio-culturele activiteiten en aandacht voor het wijkgebeuren blijft dienstverlening een zeer belangrijke pijler, om de eenvoudige reden dat de behoefté aan aangepaste dienstverlening voor de gebruikers groot blijkt.

Werken met ouderen in de erkende Brusselse dienstencentra is over het algemeen en bij uitstek een werken met *kansarmen*. De dienstencentra situeren zich in de achtergestelde wijken van de Brusselse binnenstad en de 19de eeuwse gordel daarond. Voor wat de situatie van de ouderen betreft beperken we ons tot volgende elementen:

- alleenstaande ouderen geconfronteerd met vereenzaming in een omgeving waarin subjectieve onveiligheid overheerst;

- ouderen met weinig scholing en levend van vervangingsinkomens: zwakke financieel-economische status;
- een weinig aangepaste woonsituatie;
- afbrokkelen van de mantelzorg;
- een vaak kwantitatief onvoldoende of te weinig gecoördineerd en veelal gebrekig gekend dienstverlenend aanbod.

Brusselse dienstencentra leggen de nadruk op *participatie en samenwerking*.

Een dienstencentrum bestaat voor en door ouderen. Er wordt op vrijwilligers beroep gedaan voor beheerstaken en ook gebruikers worden uitgenodigd de dagdagelijkse programmatie mee vorm te geven.

Het dienstencentrum ziet zich bovendien als partner in een netwerk van voorzieningen in de wijk die elk hun steentje bijdragen aan de organisatie van een optimaal welzijnsaanbod. Het dienstencentrum heeft naast eigen taken ook de opdracht voorwaarden te scheppen (vb. ten behoeve van de thuiszorg) en door te verwijzen.

Ofschoon de nadruk op participatie en samenwerking meer verband houdt met een basisfilosofie dan met de precaire condities waaronder de dienstencentra hun werking ontplooien, toch mogen deze precaire condities niet worden onderschat.

Anders dan in Vlaanderen kunnen de Vlaams-Brusselse dienstencentra niet terugvallen op de logistieke steun van OCMW's. Voor zover ze als vzw's pluralistisch worden beheerd kunnen ze evenmin terugvallen op de mogelijkheden van een zuilgebonden inbedding. Dit maar om er op te wijzen dat zeker de Brusselse dienstencentra zijn aangewezen op overheidssteun. Deze biedt evenwel onvoldoende mogelijkheden om aan alle eisen van het thuiszorgdecreet te voldoen, tenzij, zoals in het verleden, samenwerkingsverbanden kunnen worden aangegaan.

Hoe sommige minimumnormen behalen? Naar een redelijke benadering.

Tegen de achtergrond van dit profiel zal men nu beter begrijpen waarom de Brusselse dienstencentra op vele punten aan de normen van het thuiszorgdecreet beantwoorden, terwijl tegelijk andere punten extra inspanningen en creativiteit zullen vergen. Dit kunnen we aan de hand van enkele voorbeelden duidelijk maken.

- De programmatie van activiteiten van recreatieve aard gebeurt in overleg met en in respect voor het bestaande aanbod in de wijk. De centra maken afspraken met ouderenverenigingen in de wijk om niet gelijktijdig activiteiten te organiseren. Zo wordt concurrentie vermeden en krijgen gebruikers de kans om zich in het aanbod van de wijk in te schakelen.
  - Het passieve aanbod aan activiteiten van recreatieve aard (onthaalfunctie) is precies zo belangrijk omdat deze toelaat dat mensen in een ontspannen sfeer "vrijblijvend" uit hun isolement kunnen treden.
  - Optionele werkzaamheden waarbij het diensten-centrum naar de gebruiker in de wijk toegaat (brengfunctie) zijn pijlers van de werking omdat precies deze activiteiten witte vlekken opvullen in een wijkgerichte dienstverlening.
- Het is genoegzaam bekend dat een kansarm laaggeschoold doelpubliek moeilijk bereikbaar is, zeker met gestructureerde activiteiten in de sfeer van vorming en opleiding. Vandaar de geciteerde bedenkingen uit hoger vermelde synthesenota met betrekking tot de organisatie van 100 groepsactiviteiten van algemeen vormende aard.
- Erkende dienstencentra (dat zijn er in Brussel voor-

lopig 6 op de 9) kregen vanaf de goedkeuring van het uitvoeringsbesluit in het Vlaams parlement 2 jaar de tijd om een werking uit te bouwen, conform de bepalingen in voornoemd besluit. Concreet wil dit zeggen dat ze bij wijze van overgangsmaatregel automatisch erkend worden als lokaal diensten-centrum tot 31 december 2000. Zolang worden ze volgens het vroegere stelsel betoelaagd. Zij moeten wel voor 1 januari 2000 een aanvraag tot erkenning als lokaal dienstencentrum indienen, vergezeld van een erkenningsdossier. Zo komen ze bij voorrang in aanmerking voor erkenning en subsidiëring. Dan krijgen ze één jaar tijd om te voldoen aan al de bepalingen van de nieuwe reglementering. De Brusselse dienstencentra zullen derhalve hard moeten werken om aan sommige normen te voldoen niet enkel omdat bepaalde van die normen kwantitatief zo zwaar zijn, maar ook omdat het profiel van de Brusselse dienstencentra van die aard is dat bepaalde accenten kwalitatief anders gelegd worden.

Bij gelijkblijvende (eerder beperkte) financiering en uit bekommernis voor het voortbestaan van een waardevol model op wijkniveau pleiten wij ten aanzien van de geschatste knelpunten voor soepelheid en redelijkheid vanwege de overheid waar het het behalen van sommige minimum-eisen betreft.

Foto: Bejaardenproject Havenwijk

Soepelheid en redelijkheid betekent voor het Brussels Overleg Dienstencentra:

- dat waar de accommodatie de organisatie van hygiënische zorg slechts gedeeltelijk toelaat, deze in samenwerking op een andere plaats kan worden georganiseerd;
- dat een overgangsregeling uitgewerkt wordt voor personeelsleden die niet aan de diploma vereisten voldoen;
- dat samenwerking met andere verenigingen en instellingen voor de organisatie van een recreatief en vormend aanbod in rekening kan gebracht worden voor de 75 resp. 100 groepsactiviteiten. Dit aanbod moet ook buiten het dienstencentrum kunnen worden georganiseerd;

- dat de 32 uren norm voor toegankelijkheid en ontmoeting gelet op de aanwezige accommodatie met hoger geschatte nuancingen kan worden gehanteerd.
- dat ze in de toekomst hun werking, toegespitst op een specifieke doelgroep (ouderen in situaties van maatschappelijke achterstelling) verder kunnen zetten. (ast)

Foto: Bejaardenproject Havenwijk

Grasduinen in het jaarverslag 1998

Iets later dan gebruikelijk laten we de lezer binnen in de Riso-keuken van het werkjaar 1998. Zoals steeds heeft dit overzicht tot doel in enkele bladzijden krachtlijnen te schetsen. Meeste aandacht gaat uit naar de inhoudelijke werking in de diverse opbouwwerkprojecten. Afsluitend staan we kort stil bij enkele markante punten uit de organisatieontwikkeling waaronder de kwaliteitszorg. Sedert april 1997 dienen alle organisaties uit de sectoren die ressorteren onder het ministerie van welzijn en gezin zich schikken naar de eisen van het kwaliteitsdecreet. Dit decreet heeft al veel inkt doen vloeien en vaak wordt in de discussie de keizer-koster mentaliteit van de overheid tegenover de liefde voor het beroep (en de naaste) van de welzijnswerker geplaatst. Wat er ook van zij: RisoBrussel bevindt zich in een overgangsperiode die 6 jaar duurt en waarvan er reeds 2 achter de rug zijn. Tegen 2003 moet ze over een kwaliteits-handboek beschikken waarin ze de kwaliteitseisen voor het opbouwwerk moet vertalen in procedures van kwaliteitszorg.

Inhoudelijke aandachtspunten

1. Wonen en woonomgeving

Woonomgeving algemeen

De aanpak van concrete problemen in de woonomgeving kreeg in het meerjarenplan 1997-2001 prioritaire aandacht. In 1998 werd in dit perspectief verder gewerkt. In ieder opbouwwerkgebied zijn bewoners op de een of andere manier betrokken geweest bij projecten die de leefbaarheid in hun omgeving willen verbeteren. Een aantal externe factoren, zoals ruimtelijke ordening en planning en allerhande stadsvernieuwingsprojecten, hebben hier vaak een invloed op. In verschillende opbouwwerkgebieden werd op deze factoren ingespeeld:

- *Gemeentelijk Ontwikkelingsplan:*

Zowel in de Noordwijk als in Anderlecht vormden de basisdossiers van het GEMOP onderwerp van bewonersoverleg. De ondoorzichtelijkheid van de verschillende plannen in de Noordwijk

bemoeilijken de overdracht van informatie naar de bewoners. Daarom is er van de wijk een maquette gemaakt die de verschillende plannen visueel moet voorstellen. Ook in Anderlecht heeft de gemeente geen klare kijk meer op de zaken. Het eerste basisdossier van het GEMOP, waarin het studiebureau de Brussel-Mobiel voorstellen van het opbouwwerk had opgenomen, is door de gemeente te licht bevonden. Men is immers gestart met een tweede openbaar onderzoek over een nieuw basisdossier. Het bewonerscomité van de Herzieningslaan heeft alvast opnieuw haar verkeerseisen bij de gemeente duidelijk gemaakt.

- *Gewestelijk Bestemmingsplan:*

Het GBP dat de verbijzondering moest vormen van het Gewestelijk Ontwikkelingsplan ging in het najaar in openbaar onderzoek. Samen met de bewoners in de Noordwijk en in Molenbeek werd het GBP met argwaan bekeken en werden de nodige bezwaarschriften ingediend. Het plan vertoont immers rare kronkels. De krachtlijnen van het Gewop, waarvan het GBP een doorsdruk moet vormen, zijn nog amper terug te vinden. Het GBP staat m.a.w. voor een bijna ongebreidelde kantooruitbreiding en het wonen (dé troef van het Gewop) wordt onvoldoende beschermd. Ook de procedure deed de wenkbrauwen fronsen: terwijl het GBP nog in openbaar onderzoek was, trad het plan eigenlijk al in voege. Op deze manier kan men amper nog van inspraak en participatie spreken.

- *Wijkcontracten:*

In Molenbeek liep het wijkcontract normaliter eind '98 af, maar wegens het niet respecteren van de voorziene timing kreeg men enig respit. Ondertussen zijn de werken dan toch gestart (bouw woningen en heraanleg straten) maar loopt de informatie over de werkplanning en de organisatie van de werven behoorlijk mank. Het opbouwwerk bundelt de klachten en vragen van de bewoners en wijst de bevoegde schepen en ambtenaren op hun verantwoordelijkheid. De gemeente probeerde in extremis nog haar laatste eer te reden via de aanstelling van een sociaal

coördinator. In de Noordwijk en Anderlecht werd samen met de bewoners het wijkcontract 1999-2003 voorbereid en trachtte men de participatiegedachte bij de gemeentelijke overheid te laten doordringen.

- *Buiten Gewone Buurt* (Koning Boudeijnstichting) : De opbouwwerkgebieden Schaarbeek, Anneessens en Peterbos dienden hun kandidatuur in voor Buitengewone Buurt en ze werden alle drie geselecteerd. Daarenboven sleepte Anneessens nog een subsidie in de wacht bij de projectoproep Art.23* (KBS). De verwezenlijking van deze projecten gebeurt in 1999.

- *Brussel/Bruxelles 2000:*
Als Europese culturele hoofdstad in het jaar 2000 wil Brussel niet enkel uitpakken met prestige-projecten, maar is het de bedoeling een breed cultureel project op te zetten waarbij gans de stad met al haar bewoners betrokken wordt. Iedere organisatie kreeg de kans projectvoorstellingen in te dienen. De Noordwijk, Anderlecht en Molenbeek gingen daarop in. Naast deze gemeenschappelijke werkpunten, stonden dit jaar in de verschillende opbouwwerkgebieden ook nog andere realisaties op het programma. Hieronder volgt een kort overzicht:

Anderlecht

Opbouwwerk Kuregem is in 1998 de kinderschoenen ontgroeid en is een volwaardig opbouwwerkgebied geworden dat zich situeert in een ruimer netwerk samen met EVA, Brusselleer en NIVO. Dankzij SIF-middelen kon het netwerk zich verankeren in de vzw WOK (Wijkontwikkeling Kuregem) en een vaste stek veroveren in Kuregem zelf (G.Moreaustraat 110). Op die manier kreeg de onthaalfunctie nu eindelijk concreet vorm en kan het Wok-huis op termijn uitgroeien tot een volwaardig bewonersondersteuningspunt.

Wat de werking zelf betreft, werd met behulp van jongeren uit de wijk het braakliggend terrein in de Grondelstraat omgetoverd tot een speel-annex voetbalpleintje, wat sluikstorters voorlopig op een afstand houdt. Ook werd door de jongeren tijdens de gemeenteraad op een ludieke manier actie gevoerd om te wijzen op de dringende noodzaak van een omheining rond het terrein. Dankzij deze concrete aanpak en de succesvolle resultaten is uit

de werkgroep sluikstorten een informele werkgroep Grondel ontstaan dat bereid is verder te werken aan de verbetering van de wijk. Naast het opvolgen van de verdere verbeteringen aan het terrein in de Grondelstraat, staan in de nabije toekomst ook nog andere knelpunten op het programma zoals de verkeersoverlast, het tekort aan groene ruimtes en aan ontspanningsmogelijkheid voor jongeren.

De werkgroep Herzieningslaan bleef vooral actief rond de heraanleg van de laan. Er volgde een aantal concrete acties (bloemenactie, grote opkuis, muurschilderingen,...). Een protestwandeling zorgde er ook voor dat de gemeente met geld over de brug kwam om op vraag van de bewoners de laan te verfraaien en opnieuw bomen te planten. De bewoners toonden eveneens hun bezorgdheid voor de leegstand van de Lijn-site en uitten daaromtrent hun ongenoegen aan het adres van Minister Grouwels. Samen met het lokaal kunstenaarscollectief Caliban wordt alvast een verfraaiingsactie ondernomen. En ook het Gemop liet de gemoederen niet los (zie hoger).

Anneessens

De projectvoorbereiding werd in het voorjaar afgelopen. Rekening houdend met de actoren in de wijk en in overleg met de buurtwinkel en Riso-Brussel, heeft de opbouwwerker besloten zijn werk te concentreren op de kernthema's *participatie en leefbaarheid*.

Opvallend in de wijk is inderdaad een quasi afwezigheid van enige vorm van participatie via gestructureerd overleg. In maart 1998 werd gestart met een bewonerscomité die zich boog over de vraag welke noden in de wijk bij prioriteit konden aangepakt worden en die zich bezon over functies en taken van dergelijk comité. Dit laatste resulteerde in de opmaak van een *Handvest van het Bewonerscomité Anneessens*.

Dit comité stelde zich 2 doelen: bevorderen van de participatie van de bewoners van de Anneessens-wijk enerzijds, de aanpak van de leefomgeving in de wijk anderzijds. Dit bewonerscomité heeft ondertussen een tweeledige structuur: een algemene bewonersvergadering die in principe 2 keer op jaarbasis vergadert, en daarnaast een kerngroep die de planning van activiteiten maandelijks opvolgt. Deze bewonerswerking beschikt ondertussen over

een eigen logo en voert haar acties onder het motto: *Anneessens kijkt maar om!* (naar het gelijknamige standbeeld dat langs de Lemonnierlaan zijn rug halsstarrig aan de wijk toont). Ondertussen werden eerste aanzetten gegeven voor het ontwikkelen van een wijkdynamiek. Er vond een eerste wijkfeest plaats in het kader van Brussels Gekleurd. Ook de aanleg van een park op de braakliggende terreinen aan het Fontainasplein gaf aanknopingspunten om vanuit de wijk opties mee te sturen.

Tenslotte werden in 1998 de contouren van een buurtgericht tewerkstellingsinitiatief verder uitgetekend. Bedoeling is jongeren uit de wijk tewerk te stellen in projecten die ingrijpen op de leefbaarheid van de wijk (o.m. in de omgeving van sociale huisvestingscomplexen. Partners hierin zijn Brussel-stad, OCMW (Job office) en de Brusselse Haard. Op alle echelons van deze instanties medewerking verkrijgen is evenwel een taaie vorm van netwerkontwikkeling en een tijdrovende bezigheid.

Begijnhofwijk-Klein Kasteeltje

De Begijnhofwijk, of althans het gedeelte tussen het kanaal en de Pantserstroepensquare zag zich in '98 plots in het centrum van wijkontwikkelingsplannen. Deze buurt werd uitverkoren tot initiatiefwijk en kreeg de beschikking over een krediet van 90 miljoen. Dit geld dient de wijkontwikkeling en moet ten behoeve van de plaatselijke bevolking voor de leefbaarheid van de wijk aangewend worden. Ook vereisen de gewestelijke criteria bewonersinspraak bij de programmatie. Deze bewonersinbreng is vanuit de stad Brussel beschouwd alles behalve ordentelijk verlopen. De opbouwwerker heeft een centrale rol gespeeld in een poging om alsnog een gestructureerde bewonersinbreng in de planning te verwezenlijken.

Een van de plaatsen waar de organisaties in de wijk op focussen is de Pantserstroepensquare. Deze krijgt een opknapbeurt en kan daartoe rekenen uit middelen van genoemd fonds. De Pantserstroepensquare was reeds opgenomen in het project „Openbare ruimte“ dat, gecoördineerd door de Beursschouwburg, haar herwaardering beoogde. Op de Pantserstroepensquare vonden 2 manifestaties plaats. In het voorjaar een opkuisactie en in de zomer een groots feest in het kader van Brussels Gekleurd. Ook was de Pantserstroepensquare de locatie voor een artistiek project.

Doordat de Beursschouwburg zich uit de algemene coördinatie terug trok en het nog wachten was op de aanstelling van een wijkmanager, nam het opbouwwerk ad interim de coördinatie waar.

Foto: Karine Granger - Beursschouwburg

Molenbeek

In Molenbeek werkte het buurthuis Bonnevie verder aan het programma voor sociale wijkontwikkeling. Dit programma omvat verschillende deelprojecten. De uitbouw van diensten voor de verbetering van de huisvestingssituatie gebeurt hoofdzakelijk met SIF-middelen. Deze werking kon in 1998 uitgebreid worden met een architecte die via informatie en ondersteuning de woningrenovatie in de buurt helpt stimuleren. Samen met de reeds eerder gestarte diensten (klusjesdiensten, huisvestingspermanentie, uitlenen gevelstelling) beschikt Molenbeek nu over een volwaardige

woonwinkel annex renovatiecentrum wat de verschillende diensten, zowel kwantitatief als kwalitatief, enkel maar kan versterken. Dit jaar werd, in het kader van het bijna afgelopen wijkcontract, vooral nog informatie verstrekt over de verhoogde renovatiepremies en werden concrete renovatielijstjes van inwonende eigenaars verder opgevolgd. Zoals reeds hierboven aangegeven, situeert de bijdrage van het opbouwwerk met betrekking tot het wijkcontract zich eveneens ruimer. Er werd overleg gepleegd met de schepen van openbare werken in verband met de werkplanning en de verdere organisatie van de werven. In samenwerking met de gemeentelijke sociale coördinator werd besproken hoe de informatie op een efficiënte manier kan doorgespeeld worden naar de bewoners. Eenmaal de werken gestart (augustus '98) fungeren een paar bewoners uit verschillende straten als spreekbuis. Zij volgen de werken op, houden klachten en vragen bij en bespreken samen met het buurthuis de verdere aanpak naar de gemeente toe. Er volgen verschillende petitielijsten, waarbij de bewoners het tekort aan informatie en planning aanklagen. Ook is het opbouwwerk betrokken bij de oprichting van een lokaal handelaarscomité dat eveneens meer duidelijkheid eist van de gemeente omtrent de reglementering van het uitstellen van waren op het trottoir. De ondersteuning van bewonersbetrokkenheid kanaliseerde zich ook nog via andere projecten.

Op 9 mei werd samen met de nieuwe bewoners van de GOMB-woningen van Rive Gauche een succesvol buurtfeest georganiseerd en op hun vraag is ook een dossier ingediend bij het Impulsfonds om het groene pleintje voor het wooncomplex te transformeren in een speelpleintje. Op die manier raken de nieuwe bewoners meer geïntegreerd in de wijk en ontstaat een betere communicatie met de buurtenbewoners. In '99 volgt alvast een tweede buurtfeest. Dit jaar werd samen met de bewoners ook meegewerk aan de netheidscampagne van de gemeente Molenbeek. Dit gebeurde ondermeer door het opzetten van een netheidsactie rond zwerfvuil in en rond de school samen met de bestaande moedergroep van School 7. Daarnaast werd een enquête onder de bewoners gehouden over het afvalstoffenplan (BIM) en werden de resultaten gesignaléerd aan de gemeente. Samen met de kinderwerking Notre Coin du Quartier werden verschillende netheidsacties georganiseerd op het Bonnevieplein, evenals een bloemenactie voor

omwonenden. Deze actie kaderde ondermeer in het deelproject rond het beheer van het speelplein. Binnen dit deelproject is ook verder gewerkt met de moedergroep van het speelplein. In samenwerking met de Vierwindenschool zijn in de loop van '98 regelmatig een aantal moeders bijeengekomen en werd via de besprekings van een aantal thema's (godsdiens, opvoeding,...) getracht de link te leggen met de buurt. Bedoeling is op termijn de moeders te betrekken bij een aantal activiteiten op het speelplein (buurtfeest, netheidsactie,...). Om de positieve beeldvorming over de wijk concreet gestalte te geven, zijn in '98 opnieuw twee muurschilderingprojecten opgestart en verleende het buurthuis haar medewerking aan de Open Monumentendagen (met als thema „feesten“). In een tentoonstelling werd de link gelegd tussen het feesten in Oud-Molenbeek enerzijds en in de Arabische cultuur anderzijds. Ook kon de buurt nader verkend worden via wandelingen en bezoeken.

Noordwijk

De bewonerscomités van de Harmonie en de Oude Noordwijk bogen zich gezamenlijk over het basisdossier van het Gemeentelijk Ontwikkelingsplan van de stad Brussel. Dit gebeurde aan hand van een grote maquette die toeliet de besprekingen concreter te doen verlopen.

In de Oude Noordwijk heeft het bewonerscomité de handen vol met de opvolging van concrete dossiers (onder andere heraanleg Antwerpsesteenweg, riolering, speelplein, markt, ...). De werking van het bewonerscomité zelf werd grondig geëvalueerd en bijgestuurd (verkiezing woordvoerders en vergadertechnische afspraken). Rond de heraanleg van de Antwerpsesteenweg was er intens overleg met de bevoegde stadsdiensten. De werken werden vanuit het bewonerscomité bekroond met een inhuldigingsfeest opgevat als een brocante-braderie.

Het bewonerscomité Harmonie concentreerde zich op de vraag naar jongereninfrastructuur en de inrichting van groene ruimten en op de uitwerking van het „*Parcours van ratten en muizen*“.

De Gaucheretbuurt tenslotte kreeg, na vele jaren, eindelijk uitzicht op verandering via het nieuw Biezonder Bestemmingsplan. Een deel van de braakliggende terreinen wordt omgevormd tot een park/speelplein. De Stadswinkel werd via het Brussels Instituut voor Milieubeheer aangezocht om de bewonersinspraak te organiseren.

Deze kwam bij het bewonerscomité terecht. Rond de voorstellen in het BBP is er in de wijk een controversie ontstaan (onder meer rond de lobbying van het President-Hotel die de terreinen naar eigen belangen wenst ingevuld te zien). Trouwens, de gemeente wenst ook terdege rekening te houden met de voorkeur van bouwpromotoren.

Het „*Parcours van ratten en muizen*” was een cultureel project waarin de bewoners ambtenaren kennis lieten maken met de wijk via een animatiepakket. Het zal in maart 1999 een orgelpunt kennen in een naar onze maatstaven grote tentoonstelling in de gebouwen van de Vlaamse Gemeenschap. De werking in de Noordwijk wordt uitgedragen via een bewonerskrant, met een redactie die uit bewoners is samengesteld: de Nord Gazet. In 1998 werd veel geïnvesteerd in een versterking van het redactiecomité.

Om meer vrouwen te betrekken bij thema's die aan bod komen in de bewonerscomités, functioneert een vrouweninspraakproject. Een opbouwwerker participeert zijdelings aan dit project dat evenwel, door een gebrek aan personeel, op een laag pitje werd gezet.

Netwerk Wonen

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest subsidieert lokale organisaties die concrete projecten opzetten die passen in een programma voor lokale wijkontwikkeling. Deze projecten worden door de Stadswinkel gegroepeerd in het Netwerk Wonen. Via RisoBrussel is Buurtwerk Molenbeek-centrum voor enkele deelprojecten erkend.

In de eerste helft van het jaar werden door de educatieve kracht van RisoBrussel verschillende taken opgenomen in het Netwerk Wonen: vertegenwoordigen van de Nederlandstalige organisaties in overleg over een nieuw subsidie-besluit en de verdeling van de toelagen, meedenken over het profiel van een nieuwe coördinator van het Netwerk en opstarten van de aanwervingsprocedure. Verder werd er deelgenomen aan inhoudelijke vergaderingen over de renovatiepremies en de wijkcontracten, waar de educatieve kracht ervaringen en meningen inbracht van andere RisoBrussel-projecten.

In de tweede helft van het jaar werd de educatief medewerker in deze taakopdracht opgevolgd door de medewerker van Buurtwerk Molenbeek-centrum via subsidies uit middelen van het Netwerk Wonen. De educatief medewerker wordt door haar op de

hoogte gehouden, tevens wordt interessante informatie ingebracht in bv. het Riso-overleg.

Sociale Huisvesting

Het project sociale begeleiding spits zich toe op twee complexen van de Brusselse Haard in de Begijnhofwijk: Houthulstbos en Timmerwerfkaai.

In het Houthulstboscomplex is de renovatie inmiddels afgerond en vond een tweede verhuisbeweging plaats: het opnieuw in gebruik nemen van de 5 woonblokken uit de 2de renovatiefase. In een intensieve campagne legde de opbouwwerker bij 38 gezinnen huisbezoeken af. In huisvestingspermanenties komen bewoners hoofdzakelijk met 2 soorten klachten voor de dag: een te hoge huurprijs (soms door foutieve berekening); mankementen door de slechte afwerking van de appartementen. Tijdens een drietal huurdersvergaderingen kwamen volgende thema's aan bod: berekening huurprijzen; uit te voeren reparaties, conciërge, aankleding en onderhoud gemeenschappelijke trappenhal, problemen met warm water en slecht functioneren van dampkappen.

Ondertussen werd de binnenkoer tot een speelplein omgevormd. De opbouwwerker draagt er zorg voor dat de bewoners in het beheer van deze accommodatie betrokken worden.

Het wooncomplex Timmerwerfkaai werd in 1936 gebouwd en sedertdien werden, op het vervangen van raamkozijnen na, geen renovaties in de 80 appartementen doorgevoerd. In tegenstelling tot de aankondiging in september 1997 dat de renovaties in mei '98 zouden aanvangen, werd de ganse operatie om budgettaire redenen tot het jaar 2000 uitgesteld. Enkel de façade zou in de tussenperiode een opknapbeurt krijgen. Een en ander leidde tot grote frustraties bij de huurders. De opbouwwerker voerde een enquête door bij 33 gezinnen rond de vraag of ze wilden verhuizen en/of ze wensten dat dringende herstellingen werden uitgevoerd. Tien huurders vroegen om reparaties, 15 wensten te verhuizen (waarvan 10 in het complex zelf) en 8 wensten uitdrukkelijk te blijven.

2. Sociale dienstverlening

Buurtgerichte bejaardenwerking

Tot halfweg de jaren 90 was RisoBrussel actief betrokken in de buurtgerichte bejaardenwerking via het opzetten van dienstencentra voor bejaarden. Deze dienstencentra hebben ondertussen een autonoom statuut verworven en kunnen hun eigen weg gaan, niet in het minst dank zij de VGC-verordening op de dienstencentra.

Bij de dienstencentra wordt het belang van gezamenlijk overleg, informatie-uitwisseling en samenwerking hoog ingeschat. Vandaar het ontstaan, sedert enkele jaren, van het Brussels Overleg Dienstencentra (BOD). RisoBrussel neemt het secrétariaat van dit overleg op zich, waarmee ze haar blijvende bekommernis en verantwoordelijkheid met betrekking tot de ouderenproblematiek wil uitdrukken. Bij het BOD zijn momenteel 8 organisaties aangesloten. In 1998 hebben DC De Kaai en DC Cosmos (in oprichting) beiden gesitueerd in Anderlecht; het overleg vervoegd.

Op het vlak van regelgeving was 1998 andermaal een erg belangrijk jaar. Op 18 juli werd het decreet op de thuiszorg in het Vlaamse parlement goed-gekeurd. Vermits dit een kaderdecreet is, was het wachten op verdere details inzake erkenningsvoorraarden en financiering via de opmaak van de uitvoeringsbesluiten.

Het BOD nam deel aan verschillende vergaderingen van de Vlaamse Vereniging van Dienstencentra waar (moeizaam) gezocht werd naar consensus rond minimum werkingnormen waaraan dienstencentra moeten voldoen. Voor alle duidelijkheid: het gaat hier om lokale dienstencentra (het decreet voorziet in lokale en regionale dienstencentra). Het resultaat van dit overleg werd door het kabinet Martens geaccepteerd. Daar werden de uitvoeringsbesluiten in de tweede jaarhelft opgesteld en op een draf op 18 december 1998 door de Vlaamse regering goedgekeurd. Voor de erkende dienstencentra treden ze in werking op 1 januari 2001. De wetteksten confronteren de dienstencentra met enkele grote uitdagingen. In principe moeten ze zich richten tot alle bevolkingsgroepen (niet alleen bejaarden) en het activiteitenpakket wordt serieus opengetrokken. Daartegenover staat geen substantiële verhoging van de subsidies (een enveloppe

van 750.000 Bef in plaats van 500.000 Bef tot nu). Opnieuw hebben we moeten vaststellen dat de Brusselse context in de wetteksten zogood als geen vertaling krijgt.

Economie en tewerkstelling

De ervaringen met de minder gunstige afloop van het strijkwinkelproject „Faut Le Fer” was aanleiding tot een bezinning over de rol en functie van het opbouwwerk ten aanzien van de tewerkstellingsproblematiek. Dit resulteerde in de nota: „*Hoe verhoudt het opbouwwerk zich tot tewerkstellings- en opleidingsprojecten in het kader van de sociale economie in de buurt?*”

Conclusie was dat het voor een opbouwwerk-organisatie minder aangewezen is zich op het economische te fixeren (een bedrijfje te runnen) maar meer aangewezen zich, vanuit de eigen invalshoek, in te schakelen in een netwerk dat zich toelegt op buurteconomische activiteiten. Opbouwwerk kan zorgen voor toeleiding zodat, via tewerkstelling, de maatschappelijke participatie van buurbewoners vergroot. Idem voor opleidingsinitiatieven: Opbouwwerk moet zelf geen opleidingen verzorgen, maar er attent op zijn dat in haar bekommernis om de leefbaarheid van de buurt mensen uit de doelgroepen naar opleiding kunnen doorschakelen.

In opvolging van het evaluatierapport „*Een invoegbedrijf op de pechstrook*” werd op 28 april een persgesprek georganiseerd rond de sociale economie. (Economie-)redacteuren van de belangrijkste nationale kranten werden uitgenodigd voor een gesprek waarop ook Vlaamse en Brusselse kabinetmedewerkers uitgenodigd waren. Dit persgesprek leverde, behalve een discussie met het beleid, niets op vermits de pers voor Belgische perikelen uit het Dutroux-tijdperk gemobiliseerd werd en dus afwezig was (op 1 plaatselijke correspondent na die de materie te academisch vond en daar dus geen verhaal uit kon distilleren).

Armoedebestrijding

Ook in 1998 werden op de tweede lijn inspanning en geleverd om bij het beleid te hameren op het belang van een kleinschalige, territoriale aanpak van achterstandssituaties via buurtwerk. De Vlaamse overheid is niet direct geneigd dit voor de

sector prioritaire dossier in een regelgeving om te zetten en van financiële middelen te voorzien. Opbouwwerk-Brussel (juli 1998) presenteerde een aantal artikels samen met achtergrondinformatie over het buurtwerk. Tijdens een werkbezoek van Minister Chabert aan onze projecten in Peterbos (4 februari 1998) werd andermaal gewezen op de inspanningen die RisoBrussel levert op welzijnsvlak en werd het dossier buurtwerk onder de aandacht gebracht.

Ondertussen moeten initiatieven als Wijkpartenariaat Schaarbeek, Buurtwinkel vzw, Buurtwerk Bonnevie, Wijkhuis Chambéry, Buurtwerk Noordwijk en emancipatiecentrum Camelia zich nog altijd hoofdzakelijk "behelpen" met projectsubsidies.

Kinder- en jongerenwerking Peterbos

De kinder- en jongerenwerking Peterbos verwierf dit jaar verder structurele erkenning, zowel bij de gemeente Anderlecht, het Brussels Gewest en de Vlaamse Gemeenschapscommissie als bij de sociale huisvestingsmaatschappijen Assam en de Anderlechtse Haard, de Koning Boudewijnstichting en Fortis Foundation. Bij de sociale huisvestingsmaatschappij Assam werd de jarenlange samenwerking verder verfijnd en verbeterd. Daardoor kon de werking verstevigd worden en de programmatie grondig uitgebreid.

In januari werd het Gesco-dossier opnieuw van onder het stof gehaald en na rijp beraad werd de aanvraag deze keer wel goedgekeurd. Op die manier konden twee Gesco's (A1 en A2) aangeworven worden als animators. Daarnaast kon de equipe ook versterkt worden met een opbouwwerker en dit in het kader van de Samenlevingsinitiatieven (VGC). Peterbos beschikt momenteel dus over een volwaardig team van 4 medewerkers (2 Gesco's, een opbouwwerker en een animator tewerkgesteld door de sociale huisvestingsmaatschappij Assam) die de werking verder kunnen uitbouwen. In die zin is in het afgelopen jaar een apart vrijetijds circuit opgezet.

Voor de kinderen van zes tot twaalf jaar is er de „Peter Pan Club”, voor jongens en meisjes van twaalf tot vijftien jaar zijn er respectievelijk de „Club Ado” en „Filia”, waar jongeren terecht kunnen voor verschillende recreatieve activiteiten. Daarnaast er voor jongens (tien tot vijftien jaar en

zestien tot vijfentwintig jaar) de zaalvoetbalploeg „Peterbos United” en werd in 1998 opnieuw een fietsvakantie georganiseerd. Deze laatste sportiviteiten worden eveneens ondersteund door de Koning Boudewijnstichting in het kader van de acties „Sportclubs bekennen kleur” en „Migrantentrainers”.

In 1998 zijn vier jongeren gestart met een cursus voetbaltrainer. Ook wordt er twee maal per week naschoolse begeleiding voorzien. Het project „Halte Peterbos” richt zich tot kinderen die in het Nederlands school lopen en organiseert allerhande activiteiten (voorleesmomenten, bibliotheekje, educatieve gezelschapsspelen,...) om de taalkennis van de kinderen te bevorderen. Hierbij kan men rekenen op de steun van de bibliotheek van Anderlecht die gratis boeken uitleent. Naast de gemeenschapszaal, die de sociale huisvestingsmaatschappij Assam ter beschikking stelt, krijgt de jongerenwerking vanaf februari '99 ook een eigen lokaal.

Na overleg werd de gemeente bereid gevonden een jeugdlokaal te financieren die op termijn zou moeten uitgroeien tot een echt buurthuis. Niet enkel de jeugd zal er onderdak vinden, maar ook de bejaarden, de vrouwenwerking en het wijkcomité zal van dat lokaal gebruik kunnen maken.

Naast de kinder- en jongerenwerking is men in 1998 ook bezig geweest met 2 concrete projecten die de kwaliteit van de leefbaarheid in Peterbos willen verhogen. Het eerste project „Peter Pan verfraait de buurt” (muurschildering, plaatsen van informatiepanelen en opfleuring van de inkomhallen) werd ingediend en geselecteerd als Buiten Gewone Buurt (Koning Boudewijnstichting). Hiervoor wordt ook samengewerkt met Fortis Foundation. Het tweede project, dat werd ingediend bij het Impulsfonds voor het migrantenbeleid (Vlaamse Gemeenschapscommissie), is „Sporten en spelen in Peterbos” en omhelst een algemene opknap van de sport- en speelterreinen met daarbij speciale aandacht voor de heraanleg van een mini-voetbalterrein en een basketbalterrein. De realisering van dat project zal vooral in '99 gebeuren.

Meldingspunt Schaarbeek

Onder de werktitel „naar een levendige Dupontstraat” werden een reeks visuele acties voorbereid die het Wijkpartenariaat, samen met verschillende

andere partners, wil realiseren in de Dupontstraat, met als doel deze straat aangenamer en leefbaarder te maken zowel voor bewoners als voor de studenten en pendelaars die deze straat dagelijks doorkruisen.

Actie 1: Project „over de schreef – limite/limite”

Het gaat concreet om de bouw van een 9 meter hoge constructie, bekleed met transparante kunststofgolfplaten die de straathoek tegelijk af- en ontsluit. Na de voltooiing van de constructie wordt gezorgd voor een geanimeerde invulling van de plek door en voor de omwonenden, studenten en scholieren uit de naburige scholen, culturele instellingen, ...

Actie 2: Project „muurschilderingen”

Bedoeling van het project is om de grauwe, „blinde” muur op de hoek van de Dupontstraat met de Groenstraat op te vrolijken aan de hand van kindertekeningen.

Actie 3: schoonmaakactie en plaatsen van vuilnisbakken

Doel van deze actie is om de Dupontstraat en aangrenzende straten schoon te maken.

Actie 4: bloemenactie en bewonersfeest

Doel van deze actie is om de Dupontstraat aangenamer te maken door het plaatsen van bloembakken aan de verschillende woningen. In dit kader zou een bloemenmarkt georganiseerd worden. Gekoppeld aan deze actie vindt straatanimatie en een bewonersfeest plaats.

professionaliteit als wat betreft de organisatieontwikkeling (vanaf de audit in 1992) kwaliteitszorg voor RisoBrussel geen onbekend terrein is. De confrontatie met het kwaliteits-decreet zal dan ook niet direct een zware schok veroorzaken.

2 Vormingsbeleid

In 1998 ging de meeste aandacht naar de concrete uitwerking van het experiment participatie. In samenwerking met VIBOSO werd in 1997 een werkplan opgesteld waarin verspreid over drie jaar via allerhande (vormings)activiteiten gewerkt wordt rond de eigen participatiepraktijk (via werkplaatsen en leesgroep), visieverbeelding, methoden en technieken en vaardigheden. De werkplaatsen en leesgroep vormen intervisiegroepen waarin telkens respectievelijk 5 en 3 opbouwworkers ervaring uitwisselen over hun eigen participatief bezig zijn. Deze intervisie wordt begeleid door VIBOSO zodat er telkens feedback kan gegeven worden vanuit het theoretisch referentiekader omtrent participatie (ontwikkeld door VIBOSO). In het Riso-overleg werd de visie verder uitgeklaard door een uiteenzetting van een opbouwworker die een eigen kijk heeft op participatie. Ook werden op het Riso-overleg vanuit twee gevallenbesprekingen de participatiemethoden DIP en Planning for Real toegelicht. Het experiment participatie loopt in 1999 af en zal grondig geëvalueerd worden met de bedoeling na te gaan of intervisie een interessante vormingsmodule is die in de toekomst verder ontwikkeld kan worden. Binnen het Riso-overleg, als forum waarop het organisatorische luik van het vormingsbeleid meer invulling krijgt, stonden ook nog andere onderwerpen ter discussie. De persstuk „Riso-Brussel en tewerkstelling” werd er besproken ter voorbereiding van de rondetafelconferentie (28.04.'98) als afsluiting van het tewerkstellings-project „Strijkwinkel”.

In het najaar werd in het Riso-overleg dieper ingegaan op het memorandum „Sociale wijkontwikkeling voor een democratisch en leefbaar Brussel. De contouren van een stadsproject” naar aanleiding van de verkiezingen van juni '99. Het organisatorische luik kreeg ook een belangrijke injectie via de studiereis naar Parijs waar via bezoeken aan wijkontwikkelingsprojecten inzichten en ideeën werden verzameld rond leefbaarheid, bewonersparticipatie en tewerkstelling voor jongeren.

Organisatieontwikkeling

1. Kwaliteitsdecreet

De eisen van het kwaliteitsdecreet werpen stilaan hun schaduwen vooruit. In 1998 ging het al om meer dan een kennismaking met de wetteksten en met het concept kwaliteitszorg (onder andere een studiedag kwaliteitsbeleid en zorg en het verder verspreiden van deze informatie onder de medewerkers in het Riso-overleg). Binnen de sector werden namelijk afspraken gemaakt rond zgn. sectorspecifieke minimale kwaliteitseisen. Alain Storme is de „kwaliteitscoördinator” voor RisoBrussel. Het is echter nu reeds duidelijk dat, zowel wat betreft de inhoudelijke en methodische

Het individuele aspect van het vormingsbeleid kreeg verder invulling door het in gebruik nemen van registratie- en evaluatieformulieren. Over de manier hoe individuele kennis binnen de organisatie verder verspreid en toegepast kan worden, moet nog verder nagedacht worden. In die zin kan inspiratie gehaald worden uit de onderzoeks- en ontwikkelingscyclus „kwaliteitsverbeteringen in welzijnsvoorzieningen door middel van een vormingsbeleid” (georganiseerd door het Centrum voor Permanente Vorming in Beroepen en Organisaties van de KU-Leuven) waar RisoBrussel dit jaar actief aan deelgenomen heeft. Het komende jaar zal dan ook nagedacht worden hoe RisoBrussel zich in de toekomst verder kan profileren als een lerende organisatie en op welke manier het vormingsbeleid daar kan op inspelen.

Katleen Vanlerberghe

Alain Storme

Foto: Michel Demol

VIBOSO en netwerken: studiesessie, publicatie en vorming/ondersteuning

Samenlevingsopbouw doe je nooit alleen. Wie wat dan ook wil realiseren, kan dit niet meer op eigen houtje. De spelers op het terrein raken steeds meer met elkaar vervlochten in „netwerken”: een trendy begrip waarover veel onduidelijkheid bestaat.

Daarom besloot VIBOSO dit thema nader te verkennen en uit te werken. De middelen daartoe: een studievoormiddag op 1 oktober in de Factorij te Brussel, een publicatie, en een vormings- en ondersteuningsaanbod over netwerken.

Netwerken: onontkoombaar, maar vaag

„Netwerken zijn *onvermijdelijk en onontkoombaar geworden*”. Geen citaat van VIBOSO, maar van Herman Oosterwijk, een Nederlands auteur van een boek over netwerken. De vraag is met andere woorden niet OF, maar HOE we met netwerken willen omgaan. Want netwerken zijn de magische sleutel om toegang te krijgen tot oplossingen voor steeds complexere opdrachten.

Internet, netwerken binnen de armoedebestrijding of wijkontwikkeling: „netwerking” is *een populair, maar weinig duidelijk begrip*. Daarom is er behoefte aan een nuchtere kijk op deze modieuze en mistige term. Veel sectoren en actoren willen immers de dynamiek van netwerken beter begrijpen om effectiever te kunnen samenwerken. We denken hier bijvoorbeeld aan de kansarmoedebestrijding, stedelijke vernieuwing, hulpverlening, preventiewerk, gezondheidspromotie, sociale bewegingen, het opbouwwerk en ga zo maar door.

Het aanbod van VIBOSO inzake netwerken

Het resultaat van twee jaar worstelen met een moeilijk thema als netwerken is nu beschikbaar: een publicatie, een studiesessie en een vormings- en ondersteuningsaanbod.

1. De *publicatie* bevat een theoretisch en een praktijkgericht document. Het theoretisch deel is een studie over netwerken als typische vorm van samenwerken tussen organisaties en met

het beleid. Het tweede deel van de publicatie bestaat uit een praktijkgericht document. Het is een kant en klaar invul- en verwerkingschema voor coördinatoren van netwerken, een gids voor het analyseren en ontwikkelen van netwerken. De beide documenten worden als één geheel gepubliceerd.

2. De publicatie wordt voorgesteld en besproken op een studievoormiddag op *vrijdag 1 oktober 1999 in de Factorij te Brussel*. De auteurs zullen er de publicatie uitvoerig toelichten. Actoren uit de praktijk zullen het belang aangeven van netwerken en zullen de Viboso-publicatie uitvoerig becommentariëren.
3. Voor de uitbouw en verdere ontwikkeling van netwerken biedt VIBOSO *vorming en ondersteuning* aan. Dit najaar start een introductiecursus van drie dagen, die in de toekomst herhaald kan worden. Op vraag van sectoren of organisaties kan VIBOSO ook vorming inzake netwerken opzetten. Verschillende formules zijn mogelijk. Vanaf 2000 biedt VIBOSO ondersteuning op maat van sectoren, organisaties en netwerken bij de toepassing van het werkinstrument uit de publicatie. De invulling van het instrument en de besprekung van de resultaten onder externe begeleiding biedt immers een belangrijke meerwaarde.

Meer informatie kunt u krijgen bij:

Luc Verbeke, stafmedewerker VIBOSO

Vooruitgangstraat 323, 1030 Brussel

Tel.: (02) 201 05 65 & Fax: (02) 201 05 14

e-mail: viboso@skynet.be

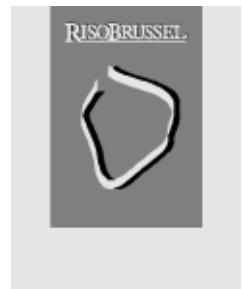
Inhoud

Editoriaal	p. 3
Artistiek-sociale projecten en de link met het opbouwwerk	p. 5
Alternatief en artistiek Anneessens	p. 10
Kunstig Kuregem	p. 13
Een parcours van muurschilderingen in Molenbeek-centrum.	p. 15
Limite / Limite, Een leefbaarheidsproject in de Brabantwijk – Schaarbeek.	p. 17
De Brusselse dienstencentra en de eisen van het thuiszorgdecreet.	p. 21
Grasduinen in het jaarverslag 1998	p. 28
Viboso en netwerken: studiesessie, publicatie en vorming/ondersteuning	p. 37

Colofon

Opbouwwerk Brussel wordt uitgegeven door het Regionaal Instituut voor de Samenlevingsopbouw te Brussel, Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel
Tel.: (02) 203 34 24, Fax.: (02) 203 50 64

© ® 1999 RISOBRUSSEL - Nr 66 Jaargang 15

Artikels:

Steven Degraeve
Veerle Depoorter
Thierry Goossens
Alain Storme
Kathleen Vanlerberghe
Katrien Van Ryssen

Tekstverwerking:

Kristel Van der Borght

Drukkerij: ACCO

Vormgeving & lay-out:

Michel Demol

met medewerking van het
Brusselse Hoofdstedelijk Gewest
Vlaamse Gemeenschapscommissie

Foto's:

Karine Granger (BEURSCHOUWBURG)
Opbouwwerk Kuregem
Bejaardenprojekt Havenwijk
Buurtwerk Molenbeek-centrum
Project Anneessens
Michel Demol

Eindredactie:

Alain Storme

met de steun van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

gesubsidieerd door de
Vlaamse Gemeenschap

